

(Kort bemærkning).

Poulsgaard (FP):

Jeg tvivler ikke to sekunder på, at kulturudvalget nok skal komme til Holland med den rejselyst, men vi ved, at et forslag fra hr. Arne Melchior's parti, fra mit parti, fra kristeligt folkeparti, fra retsforbundet eller fra de konservative ikke har en jordisk chance for at blive vedtaget, så længe der sidder socialdemokrater på ministerbænkene. Vi ved også alle sammen, vi der er i mindretal, hvordan vi vil have det: vi vil have en fri radio og TV med reklame. Det vil vi have, og det kan vi bare lave. Det har overhovedet ingen betydning, om vi kommer til Holland og ser deres ordning, men det er da dejligt at komme ned og se tulipanerne, der blomstrer. Jeg håber, det bliver i maj måned, så kan I jo more jer, men jeg tager ikke med. Det siger jeg på forhånd.

(Kort bemærkning).

Glistrup (FP):

Den skal bruges i et forsøg på at gøre hr. Arne Melchior klogere, end han er.

I forholdet mellem Danmark og Jugoslavien er der ingen problemer af overordnet betydning eller sammenhæng. Man kan føre mere eller mindre studentikose private diskussioner mellem nogle danskere og nogle jugoslaver, men det, at de tilfældige personer, der sidder i folketingets præsidium, snakker om et eller andet med jugoslaverne og selv føler sig hanestolte over det, er uden enhver betydning for løsningen af Danmarks problemer. Punktum!

Dernæst forsøgte jeg at gøre klart, at det, vi havde vundet forståelse for igennem disse snart ni år, er, at det er nødvendigt at spare på de offentlige udgifter; og at der efter 30. januar 1971 kom noget, der hed støvsugerbånd, og hvad hr. Arne Melchior ellers var inde på, tror jeg nok skyldtes fremskridtsbevægelsen og fremskridtsbevægelsens folkelige tilslutning, ellers var vi aldrig kommet derhen til. Men som jeg sagde: der er lang vej frem endnu, før fremskridtstanken har sejret, for man skal ikke bare generelt forstå nødvendigheden af offentlige besparelser, man skal også forstå, hvor man finder de konkrete eksempler på offentlige besparelser, og dér er det jo altså, at det kniber noget så aldeles

enormt, når man kan argumentere på hr. Arne Melchior's vis og sige, at fordi noget kan forekomme fornuftigt eller ønskværdigt, skal skatteyderne også betale det. Man kan argumentere for, at skatteyderne burde betale mindst 10 billioner kr. hver måned, når man anvender hr. Arne Melchior's kriterier på, hvad der skal betales for, men det kan man nu engang ikke, når det månedlige produkt her i landet er, at der skabes varer for et eller andet med 30 mia kr.

Der er lang vej endnu, til vi når nogle konkrete spareresultater, men vi maser på. Dette her er et sagligt forsøg, og det skal ikke trækkes ned i det smuds, som hr. Arne Melchior kørte frem med, ved at sige, at det var tarveligt popjageri, og hvad der ellers blev sagt. Det har det intet at gøre med. Dette her er et sagligt forslag, der skal bidrage til at klare landet Danmarks problemer, som hr. Arne Melchior i sin rejseiver åbenbart er flintrende ligeglad med.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling vedtoges uden afstemning.

Fjerde næstformand (Ebba Strange):

Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til udvalget for forretningsordenen. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Op-hold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Forespørgsel til miljøministeren:

Forespørgsel af Svend Erik Hovmand (V) m. fl.:

»På baggrund af regeringens landsplanredegørelse af 15. december 1979 ønskes oplyst, hvilke planer regeringen har for at tilgodese lokale ønsker om at sikre landsbyer og mindre bysamfund.«

(Forespørgsel nr. 13. Anmeldt 15/1 80. Fremme af forespørgslen vedtaget 17/1 80).

Forhandling

Fjerde næstformand (Ebba Strange):

Taletiden for ordførere er fastsat til 10 minutter i første omgang og 5 minutter i anden omgang.

Svend Erik Hovmand (V):

Regeringen har udsendt en landsplanredegørelse, der – for at bruge miljøministerens egne ord i den pressemeddelelse, som fulgte med ved præsentationen – er det dokument, som regionplanerne skal udarbejdes i harmoni med. Selv om en landsplanredegørelse formelt ikke har bindende virkning, har den landsplanredegørelse, vi her diskuterer, og som blev udsendt den 15. december 1979, altså en stor reel betydning, dels fordi regeringen selv har understreget det, dels fordi den kommer netop nu forud for godkendelsen af de regionplaner, som amtsrådene enten har indsendt eller står lige foran indsendelsen af.

Fra mange sider er denne landsplanredegørelse modtaget med megen skepsis, fordi den er udtryk for en tilbagevenden til en centralistisk styring af planlægningen, og fordi dens hele holdning vil være i klar modstrid med de intentioner, man har i store dele af befolkningen med hensyn til at sikre fremtidsmulighederne for landsbyerne og de mindre bysamfund.

Selv om miljøministeren vil sige, at redegørelsen måske ikke skal læses alt for bogstaveligt, eller at der er visse formuleringer i den, som ikke er udtrykt særlig heldigt, er der ingen tvivl om hensigten, nemlig at regeringen ønsker, at den fremtidige byvækst som en hovedregel skal placeres i de store og de mellemstore bysamfund, sådan som det fremgår af kap. 3 i redegørelsen, og at det vil være undtagelsen, som der højst må være to af i gennemsnit for hver kommune, at der herudover kan foregå en egentlig vækst i de mindre bysamfund og i landsbyerne.

Som bekendt har dette folketing i stor enighed vedtaget en landsplanreform, der hviler på det hovedsynspunkt, at amterne og kommunerne sammen med lokalbefolkningen skal have en afgørende indflydelse på den lokale planlægning; og i den debat, der har været om regionplanskitterne landet over, har decentralisering på det nærmeste været rejst som et folkekrav.

Det er på den baggrund, at vi har ønsket denne debat om regeringens planer for at tilgodese lokale ønsker om sikring af landsbyerne og de mindre bysamfund. Vi finder nemlig, at hvis der overhovedet skal være en mening med at bruge amtsrådenes, kommunernes og mange tusinde menneskers tid på at udforme en fornuftig planlægning, kan det ikke være rimeligt, at regeringen kommer bagefter og fejler fundamentale hovedsynspunkter af bordet.

Vi finder, at de mindre bysamfund, landsbyerne og de mindre øsamfund er af så stor værdi for hele vort samfund, at vi i meget vid udstrækning må respektere lokale ønsker om at sikre dem. Dette er ikke bare landsbyromantik, nej, det er først og fremmest et ønske om at sikre en bosætningsmulighed i mindre og mere overskuelige enheder, med alle de menneskelige værdier det indebærer. Det er et ønske om at vise et hensyn til den femtedel af befolkningen, der allerede bor her, og som for en stor dels vedkommende vil være henvist til en fremtid med stagnation og tilbagegang, hvis landsplanen realiseres. Endelig er det et hensyn til fremtidsmulighederne for tusinder af mindre erhvervsdrivende, handlende, de mange mindre skoler og andre private og offentlige funktioner, hvis overlevelsesmulighed er stærkt afhængig af den kommende planlægning.

Jeg håber derfor, at miljøministeren vil tage klar afstand fra denne landsplanredegørelse og de centralistiske intentioner, der både efter vores og efter mange fagfolks mening ligger i den.

Miljøministeren (Ivar Nørgaard):

Baggrunden for den debat, vi skal have i dag om landsbyerne, er, som hr. Svend Erik Hovmand just har sagt det, det udbredte ønske om at gøre en indsats for at bevare levedygtige landsbysamfund, som alle giver udtryk for. Jeg vil indledningsvis slå fast, at regeringen deler dette ønske, men det bør være lige så klart for alle, at de problemer, mange landsbysamfund har i dag, ikke kan klares ved nemme løsninger.

En af årsagerne til problemerne er den befolkningsvandring fra land til by, som har fundet sted i mange år. Befolkningstallet er i dag så lavt i mange landsbyer og handelen så lille, at den sidste købmand har lukket sin

[Miljøministeren]

butik, eller man er ved at nedlægge brugsen og skolen.

En anden årsag er, at de fleste af landsbyernes beboere i dag har bil, og at mange foretrækker at køre til supermarkedet i en større by i stedet for at købe ind i den lokale forretning.

Et tredje problem er, at der i dag kræves et stadig større kundeunderlag for en dagligvarebutik, og det samme gælder, for at offentlig service skal være rentabel.

Hele denne udvikling er imidlertid ikke et resultat af det offentlige planlægningspolitik. Det er således ikke planlægningen, der har affolket landsbyerne; det er den ændrede struktur i samfundet, navnlig i erhvervslivet. Hvis jeg skal pege på nogle forhold, der har spillet en rolle, kan jeg f. eks. nævne landbrugets mekanisering, nedlæggelse af de mange lokale mejerier, industriens udkonkurrering af landsbyhåndværkeren, kravet om et mere varieret vareudvalg m.m.m.

Den tekniske, økonomiske og sociale udvikling er generelt gået i den retning, og det har man været glad for ud fra andre hensyn, bl. a. fordi det har været en forudsætning for den stigende levestandard.

Men så er spørgsmålet, hvad der kan gøres for at bevare så mange som muligt af de landsbyer, der er tilbage, som levedygtige samfund, hvordan vi sikrer de mennesker, der bor der, gode levevilkår.

Nogle mener, at man kan styrke landsbyerne gennem en jævn og konstant befolkningstilvækst, ved en såkaldt naturlig udvikling uden begrænsninger. Andre mener, at landets samlede befolkningstilvækst i de kommende år er så begrænset, at landsbyerne kun kan styrkes ved, at den tilvækst, der er til rådighed, styres derhen, hvor den bedst medvirker til at sikre gode levevilkår. Den første fremgangsmåde bygger på den urealistiske forudsætning, at det vil være muligt at tilføre landdistrikterne en så stor befolkningstilvækst, at der bliver nok til alle landsbyer.

For ganske vist vil mange af landsbyernes problemer kunne løses, hvis man kunne skabe et tilstrækkeligt befolkningsunderlag for købmand, brugs, skole m.v., men hvor skal alle disse mennesker komme fra? Landets folketal er nogenlunde konstant, og vi må konstatere, at der i de kommende år vil blive

bygget langt mindre, end vi regnede med for bare få år siden.

Desuden er forholdet jo det, at kun en del af dette fremtidige byggeri vil kunne placeres i landsbyerne; en stor del af byggeriet er nemlig bundet i de områder, der allerede er planlagt udstykket og byggemodnet. Hvis den meget begrænsede forøgelse af landdistrikternes folketal får lov at fordele sig mere eller mindre tilfældigt jævnt ud over landkortet, risikerer man, at ingen eller kun meget få af landsbyerne fortsat vil være levedygtige samfund med egen dagligvarebutik, skole, og hvad der i øvrigt hører til.

Man kunne forestille sig, at folk blev stillet helt frit med hensyn til, hvor de ønskede at bygge. Til gengæld måtte de så enten undvære en del af den offentlige service eller betale de ekstra omkostninger for det offentlige, som deres bosætning ville medføre. Det drejer sig om udgifterne til postbetjening, varmforsyning, lægehjælp, offentlig transport, skolebuskørsel m.v.

En sådan løsning ville det være meget vanskeligt, for ikke at sige umuligt at administrere, og den ville desuden medføre en lang række sociale og geografiske uligheder.

Den anden vej: en bevidst planlægning af nybyggeriets placering, er efter min mening den eneste realistiske. Det begrænsede nybyggeri i landsbyerne, man i de kommende år kan regne med, må fordeles, så den bedst muligt sikrer et befolkningsgrundlag for arbejdspladser og service. De landsbyer, der har de bedste forudsætninger for at kunne bevares som levedygtige bysamfund, kan sikres ved, at der skabes mulighed for tilflytning. Det drejer sig derfor ikke om at få befolkningstilgang i de landsbyer, hvor skolen allerede er lukket, og hvor købmanden allerede har drejet nøglen om. Hvis den begrænsede befolkningstilvækst fordeles for spredt og tilfældigt, opnår vi ikke at skabe levedygtige landsbysamfund. Tværtimod risikerer vi at fjerne grundlaget for de landsbyer, som kunne sikres ved en begrænset tilvækst.

Men jeg vil gerne understrege, at det naturligvis ikke betyder, at befolkningen i de landsbyer, der ikke kan regne med befolkningstilgang, skal flytte ud til andre byer. Det betyder selvfølgelig også, at de eksisterende boliger i disse landsbyer fortsat skal bruges. Disse helt små landsbyer skal blive ved med at eksistere, men spørgsmålet er,

[Miljøministeren]

hvordan man sikrer, at befolkningen her får rimelige levevilkår.

Regeringen har i tidligere landsplanredegørelser peget på nødvendigheden af, at der gøres en indsats på dette område. Man kunne f. eks. tænke sig, at lokalbutikker i de helt små samfund kombineres med andre former for service. Det kan dreje sig om samkøring af privat og offentlig service, således at købmandsbutikken eller brugsen kombineres med håndkøbsudsalg, bank- og postekspedition og visse kommunale funktioner. Det er meget vanskeligt at administrere, men det var en tanke, man kunne arbejde med.

Også andre former for medvirken fra det offentlige til opretholdelse af småbutikker kan muligvis komme på tale. De steder, hvor der alligevel vil være meget langt til en butik, kan man overveje særlige transportordninger.

Det er bl. a. disse problemer, den daværende regering ønskede at få nærmere belyst, da man i 1978 nedsatte landsbykommissionen. Den skal undersøge mulighederne for at hjælpe de landsbyer, hvor der ellers ikke vil være mulighed for at opretholde den nødvendige service.

Regeringen vil til sin tid lade landsbykommissionens forslag indgå i overvejelserne om, hvordan man kan hjælpe landsbyerne.

Jeg vil gerne redegøre lidt nærmere for de tanker, der ligger til grund for regeringens landsplanpolitik. Udgangspunktet er, at jo mere specialiseret et serviceområde er, jo større befolkningsgrundlag må der være til stede. Det er en samfundsøkonomisk kendsgerning. Man kan lukke øjnene for det, men en realistisk politik må bygge på kendsgerninger.

Den politik, som er kommet til udtryk i de fem landsplanredegørelser, som er fremlagt siden 1975, har som fælles mål, at folk, uanset hvor de bor, skal have et varieret udbud af arbejdspladser inden for rimelig afstand og god adgang til forskellige former for privat og offentlig service. Der må derfor i alle egne af landet være byer af forskellig størrelse. I hver landsdel er der en helt stor by, f. eks. Ålborg, Århus, Esbjerg, Odense og København. Her findes universiteter, meget specialiserede hospitaler, landsdelsscener og andre institutioner og virksomheder, som kræver et meget stort befolkningsgrundlag. I hvert amt er der mindst én større by. I disse byer finder man gymnasier, tekniske skoler

og handelsskoler, hovedpolitistationer og et varieret udbud af butikker og liberale erhverv. Det er også i disse byer, man finder den lange række af erhvervsvirksomheder med et stort udbud af forskellige arbejdspladser og særlige kulturelle aktiviteter og tilbud.

I hver kommune bør der være mindst én by, der indeholder de servicefunktioner, som folk relativt hyppigt har brug for, f. eks. kommunekontor, bibliotek, arbejdsformidling og en skole med tilvalg. I disse byer bør der også være mindre håndværks- og industrivirksomheder, de vigtigste liberale erhverv og en dækkende dagligvarehandel, herunder ofte supermarked. Det er vigtigt, at man kan komme til disse byer med kollektive transportmidler både fra oplandet og fra amts større byer.

Endelig bør der i områder, der ligger langt fra de nævnte byer, være landsbyer, der er så store, at de kan bære en dagligvarebutik, en mindre skole og eventuel anden privat og offentlig service. Det er denne opdeling i forskellige bytyper, som må være udgangspunktet for en realistisk landsplanpolitik.

I de fem landsplanredegørelser, der indtil nu er udsendt, har man angivet nogle gennemsnitlige tal for, hvor mange mennesker der skal til for at danne grundlag for de forskellige funktioner, der findes i de forskellige kategorier af byer, og det gælder også den landsplanredegørelse, som SV-regeringen udsendte i 1978.

Da der har været en række misforståelser med hensyn til disse tal, vil jeg gerne gentage dem. Der er tale om gennemsnitsbetragtninger og naturligvis ikke om faste grænser, som det ellers har været fremført i den seneste tids debat.

Jeg vil også gerne ramme en pæl igennem påstanden om, at regeringen skulle stræbe imod, at der skulle være en særlig minimumsgrænse på 5.000 indbyggere for de byer, der skal vokse. Tallet 5.000 i 1979-redegørelsen stammer fra en rent trafikmæssig betragtning. Der er mange andre forhold, der spiller ind, når man taler om, hvorvidt en by skal udbygges, og det konkluderes netop i redegørelsen, at en række landsbyer med langt mindre end 5.000 indbyggere må udbygges.

Når regeringen i løbet af det kommende 1-1½ års tid skal tage stilling til regionplan-

[Miljøministeren]

forslagene, vil det afgørende derfor ikke være sådanne bestemte talstørrelser. Det, man vil lægge vægt på, er, at boligbyggeriet og placeringen af institutioner m.v. sker på en sådan måde, at der overalt i landet er et godt udbud af arbejdspladser, privat og offentlig service, kollektiv trafik og forsyning med energi. Dette er den generelle målsætning. Hvordan den skal føres ud i livet, må naturligvis afhænge af de lokale forhold.

Det er netop gennem regionplanlægningen, at der skal ske en sådan sammenkobling af generelle målsætninger og lokale forhold. Det er derfor, der i lovgivningen er lagt så stor vægt på, at regionplanforslagene udarbejdes af amtsrådene i et samspil med kommunalbestyrelserne og befolkningen.

Landsplanredegørelsernes betydning er, at de peger på nogle samfundsmæssige vilkår og kendsgerninger, som man ikke generelt kan se bort fra i planlægningen. Redegørelsen angiver derfor nogle principper, som kan lægges til grund for den konkrete udformning af planerne, og er altså derfor ikke udtryk for nogen centralistisk tilbøjelighed. Regionplanerne skal skabe rammerne for et godt fungerende samfund med de bedst mulige levevilkår, også for landsbyerne.

Svend Erik Hovmand (V):

Det er ikke almindeligt, at folketinget blander sig i regeringens interne arbejdsfordeling, men egentlig kunne det være interessant at høre statsministeren redegøre for, i hvilket omfang denne landsplan overhovedet har været behandlet af den samlede regering og i den socialdemokratiske gruppe, inden den blev fremlagt. Jeg har i alt fald svært ved at tro, at de respektive fagministre og socialdemokratiske gruppemedlemmer med indsigt i diverse fagområder ville have ladet den passere uden videre, hvis de havde haft mulighed for at sætte sig grundigt ind i den tekst, som vi nu er blevet præsenteret for.

Det kunne have interesse at høre f. eks. boligministeren vurdere de synspunkter om det fremtidige boligbyggeri, som landsplanen indeholder, og det kunne være interessant at høre, om også trafikministeren mener, at den trafikundersøgelse fra 1975, som er et af hovedargumenterne i redegørelsen, stadig er lige aktuell, stadig er tilstrækkelig og stadig er veldokumenteret.

Mig forekommer det, at redegørelsen er skrevet, som om man helt har overset, at vi netop har fået en lov om kollektiv trafikplanlægning, der tilsiger alle amter at etablere et kollektivt trafiksystem. Det vil under alle omstændigheder betyde, at langt de fleste bysamfund og landsbyer vil få en busbetjening i fremtiden, og disse busforbindelser skal ikke bare sørge for skolebørnene, de skal også sikre en rimelig betjening af andre befolkningsgrupper. Det er altså ikke så meget et spørgsmål, om det bliver lidt dyrere eller lidt billigere at betjene de mindre samfund. De allerfleste vil nemlig under alle omstændigheder blive betjent alligevel, og der vil de allerfleste steder være rigelig kapacitet til rådighed.

Det kunne også være interessant at høre indenrigsministeren, der i al fald, indtil han blev minister, var en sand vogter af kommunernes selvbestemmelsesret, især når det gjaldt kommunernes indflydelse med hensyn til placering af den kommende byudvikling, og som i Ribe amt har været stærkt engageret i udarbejdelsen af et regionplanforslag, der indeholder omkring 30 pct. flere lokalcentre, end der er acceptabelt efter landsplanredegørelsen, som han også har et medansvar for.

Men det er ikke bare i Ribe amt, man har lyttet efter hr. Henning Rasmussen, da han var formand for Kommunernes Landsforening. Også i andre amter har man ønsket at bryde de snærende bånd. Adskillige steder har man ønsket en mere decentral udvikling, og visse steder har man endog ønsket ud over de såkaldte lokalcentre at sikre en lang række mindre landsbyer for at bevare den lille skole, købmanden, bageren osv. Det gælder i Ringkøbing amt, det gælder i Storstrøms amt, det gælder i Vejle amt, og det gælder en række andre steder.

Det kunne også være interessant at høre energiministerens vurdering af den anden rapport, som er en af hovedhjørnestenene i landsplanredegørelsen, nemlig den, der beskæftiger sig med fordele og ulemper ved central og decentral vækst.

For det første er den rapport, som planstyrelsen har ladet fremstille specielt til formålet, ikke den eneste, der beskæftiger sig med dette spørgsmål. Civilingeniør Jens Møller fra Danmarks tekniske højskole og Fyns amtskommune har hver for sig udarbejdet

[Svend Erik Hovmand]

lignende rapporter over samme emne, og i modsætning til den rapport, som planstyrelsen har lavet, siger de to andre – efter min opfattelse mere uafhængige rapporter – at det i høj grad er tvivlsomt, om centralisering er billigere end decentralisering. Alligevel har miljøministeren altså valgt at lægge afgørende vægt på planstyrelsens rapport og på den tidligere omtalte undersøgelse af de trafikale forhold, der som nævnt allerede er ændret betydeligt som konsekvens af loven om kollektiv trafikplanlægning.

Jeg mener på denne baggrund at kunne konkludere, at de forudsætninger, landsplanredegørelsen bygger på, er endog særdeles spinkle, for at sige det diplomatisk.

Jeg skal ikke afvise, at der kan være en vis fordel ved kollektiv boligopvarmning af større byområder i forhold til mindre, men man kan da ikke alene på denne baggrund sige, at nu skal vi centralisere alt byggeri her i landet. Der er mange andre forhold at tage i betragtning end netop energihensyn. Hvis vi endelig skulle vise energien et særligt hensyn, hvad så med alle de utraditionelle energikilder? Halmfyr, biogasanlæg og ikke mindst vindmøllerne, som ministeren selv er så optaget af, har vel næppe nogen steder mulighed for at fortrænge olieafhængigheden så meget og så effektivt som netop i landsbyerne og i de mindre bysamfund. Man fristes næsten til at spørge miljøministeren, hvor man ellers skulle placere de 2.000 vindmøller, han har bedt amter og kommuner om at finde plads til, hvis ikke det netop skulle være her.

Men i øvrigt er det ikke alene et spørgsmål om den primære boligopvarmning. Hvad med fritids- og sommerhusområderne? Det kan ikke være ministeren ubekendt, at mange undersøgelser har vist os, at netop beboere i landsbyer og mindre bysamfund har procentvis færre fritidshuse end dem, der bor i mere koncentrerede bebyggelser. Ved at satse mere på de mindre bysamfund vil vi altså mindske behovet for flere sommerhuse, herunder sommerhusenes energiforbrug.

Lad mig derefter sige, at det, det drejer sig om, ikke er et forsøg på at puste nyt liv i landsbyer, der for længst er døde, men at støtte lokale bestræbelser for at fastholde dem, der fungerer rimeligt, eller som vil kunne bringes til at fungere rimeligt med en vis, begrænset tilvækst.

Når ministeren siger, at han er blevet overfortolket, og at det sandelig ikke er hans mening at affolke landsbyerne, så er det svært at forstå, hvordan han kan skrive en landsplanredegørelse med det indhold, vi her præsenteres for. Ministeren ved udmærket, at hvis man ikke sikrer mindre bysamfund en vis tilvækst, så vil mange simpelt hen dø ud, fordi grundlaget for den offentlige og den private service dermed forsvinder, og hvilken fremtid er der for mindre virksomheder, hvis den offentlige og den private service er væk?

Lad mig til slut hæfte mig ved det mere demokratiske synspunkt, som også fremgår af redegørelsen, nemlig at man efter en årelang debat i amter og kommuner, hvor man i samklang med befolkningens ønsker er nået frem til et resultat, der kan samle tilslutning, nu kommer fra regeringens side og fejer det hele af bordet. Jeg kunne næsten fristes til at spørge: hvad var egentlig grunden til, at man skulle tage borgerne med på råd i offentlighedsfasen? Eller jeg kunne spørge: hvad mener ministeren at denne sag har betydet for tillidsforholdet mellem borgerne og de centrale myndigheder, ja for hele vores folkestyres idé? Jeg kunne også spørge: har ministeren planer om også i fremtiden at søge borgerne inddraget i den lokale beslutningsproces, på tilsvarende måde som det er sket her? Og sådan kunne man blive ved. Man kunne eksempelvis spørge ministeren: hvad var ministerens hensigt med at nedsætte en landsbykommission i sin tid? Mener ministeren fortsat, at denne kommission har en berettigelse?

Ministeren forsøger at bløde op på landsplanredegørelsens firkantede formuleringer i sin tale her i dag. Men det ændrer ikke ved den kendsgerning, at han og regeringen fortsat står fast ved den landsplanredegørelse, som er udsendt, og at han altså fortsat ønsker en centralisering på tværs af de lokale ønsker, således som det direkte fremhæves i redegørelsen.

På denne baggrund skal jeg med tilslutning fra følgende partier: det konservative folkeparti, fremskridtspartiet, socialistisk folkeparti, det radikale venstre, centrum-demokraterne, kristeligt folkeparti, venstresocialisterne og venstre tillade mig at fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden.

[Svend Erik Hovmand]

»Idet folketinget vender sig imod den centralisering, som landsplanredegørelsen af 15. december 1979 er udtryk for, opfordrer tinget regeringen til at respektere de udbredte ønsker om en sikring af landsbyernes og de små bysamfunds fremtidsmuligheder.

Folketinget går herefter over til næste sag på dagsordenen.«

Første næstformand (Enggaard):

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår i forhandlingen.

Westh (S):

Landsplanredegørelsen har i år givet anledning til meget stor debat i offentligheden. Det er derfor naturligt, at den også kommer til diskussion her i folketinget. Vi er glade for debatten. En af begrundelserne for at udarbejde årlige landsplanredegørelser er at få planlægningssemner og synspunkter til offentlig debat for derefter at have en bedre baggrund for det egentlige planlægningsarbejde.

Vi er altså tilfredse med, at der er opstået en debat om landsplanredegørelsen, men vi finder, at debatten har været ført på et forkert grundlag, som det også er fremgået af det dagsordensforslag, der lige er fremsat.

Man er i debatten gået ud fra, at landsplanredegørelsen søger at lægge op til regler om bestemte bystørrelser og om at styre væksten til byer, der opfylder de fastsatte størrelseskrav, men det har ikke været meningen. Som et eksempel på denne fejlagtige opfattelse kan nævnes det indlæg, forfatteren Jørgen Knudsen havde i Politiken den 16. januar, hvori han skriver:

»... en landsplanredegørelse, ifølge hvilken den fremtidige byudvikling principielt bør ske i byer med mindst 5.000 indbyggere. Nu er det ikke kun landsbyer med mindre end 1.000 indbyggere, hvis udvikling skal sættes i stå.«

Tallet 5.000 indbyggere stammer fra en trafikundersøgelse fra 1975, der er omtalt i landsplanredegørelsen. Trafikundersøgelsen fra 1975 viser, at transportomfanget er mindre i større byer end i små byer og på landet, samtidig med at brugen af kollektiv trafik stiger i større byer. Fra en trafikal synsvinkel er der altså fordele ved større byer efter

1975-undersøgelsen at dømme. Om en tilsvarende undersøgelse vil vise helt det samme resultat i dag, ved jeg ikke. Det vil bl. a. afhænge af, hvordan de enkelte amter har løst de kollektive trafikopgaver.

Det er imidlertid ikke kun trafikundersøgelser, der skal være baggrund for planlægningen herhjemme, hvilket landsplanredegørelsen da også er et tydeligt bevis for. Redegørelsen taler nemlig også om det ønskelige i en ligelig udvikling, og at der må sikres den størst mulige variation for den enkelte med hensyn til at vælge, uden at det går ud over muligheden for at få væsentlige fælles behov dækket.

Landsplanredegørelsen siger endvidere, at der i planlægningen også må tages hensyn til de vanskeligt definerbare sider af tilværelsen, som indgår i begrebet livskvalitet. Dette betyder bl. a., at vi må tillægge den offentlige debat, der har været om f. eks. regionplanerne, stor vægt, da vi må gå ud fra, at de ønsker og tanker, der er kommet frem i en bred folkelig debat, vil være udtryk for det, mange mennesker føler som livskvalitet.

Vi ønsker ikke i socialdemokratiet, at landsbyernes levevilkår skal forringes, tværtimod, men vi ser i øjnene, at den faktiske samfundsudvikling har vanskeliggjort forholdene for landsbyerne. En af de faktorer, der stærkest har været med til især op igennem 1960'erne at udvande landsbyernes stilling, er landbrugets mekanisering. Den har medført, at mange tusinde har forladt landområderne. Samtidig har den tekniske udvikling medført, at mange andelsforetagender, f. eks. mejerier, er nedlagt og arbejdspladser dermed forsvundet. Mange stationer er nedlagt, telefoncentraler, smedeforretninger, brugser og købmænd og meget mere er ligeledes forsvundet.

Det er i den situation, vi siger, at den begrænsede vækst, vi kan regne med i de kommende år, bruges bedst de steder, hvor den kan være med til at opretholde en butik eller en skole, som måske er ved at bukke under. Man kan efter vores mening risikere at sprede kræfterne så meget, at endnu flere landsbyer ikke magter at opretholde bare en enkelt butik, og det vil være meget uheldigt. Jeg betragter en brugs eller en købmand i en landsby som et socialt gode, det er meget svært at undvære.

Jeg synes derfor, at miljøministerens tanker om at søge at opretholde forretninger

[Westh]

med svagt kundegrundlag ved at give disse forretninger flere funktioner, f. eks. håndkøbsudsalg og bank, er meget spændende. Jeg må imidlertid give miljøministeren ret i, at befolkningen også selv må gøre noget for at bevare forretningerne i landdistrikterne. Det nytter ikke at klage over butiksdød i de små byer, hvis man selv foretager sine store indkøb i det nærmeste supermarked eller i et lavprisvarehus og kun bruger den lokale handlende til de ting, man har glemt at købe i lavprisvarehuset.

Kommunerne kunne måske også hjælpe forretningerne i de små byer lidt ved f. eks. at lade nogle af kommunens institutioner foretage en del af deres indkøb hos købmanden i den lille landsby, selv om han bor nogle kilometer væk fra f. eks. plejehjemmet.

I landsplanredegørelsen er også energiproblemerne fremhævet. Dette er helt naturligt, da mange af vore allerstørste økonomiske vanskeligheder kunne klares, hvis vi sparede noget mere på energien. Derfor må vi ved enhver fornuftig planlægning tage hensyn til vore energiproblemer.

Da man jo ikke i landsbyer kan løse energiproblemet med f. eks. kraftvarmeværker, må man være opmærksom på andre måder at klare energispørgsmålet på. Så vidt jeg er orienteret, ser det heldigvis ud til, at det kan forsvares at forsyne byer med på 100-200 husstande med naturgas, og det vil selvfølgelig være af stor betydning for de bysamfund, der får mulighed for at få naturgas. Andre små byer skal nok tænke meget på energiformer som jordvarme, biogas, sol og vind. Jeg tror, man kan sige, at de partier, der vil de små landsbyer det godt, skal støtte udviklingen af de vedvarende energikilder mest muligt, og vi har ikke altid her følt, at f. eks. venstre og konservative var de bedste støtter, vi havde.

Set fra en energisynsvinkel vil det være ønskeligt, hvis kommunerne også i de små landsbyer søgte at fremme en tæt, lav bebyggelse i stedet for alt for spredt parcelhusbebyggelse.

Mange har forsøgt i den offentlige debat, der har været ført på grundlag af landsplanredegørelsen, at hænge socialdemokratiet ud som det parti, der vil ødelægge de små, hyggelige landsbyer for at centralisere samfundet mest muligt. Jeg mener virkelig, at det er en helt urimelig beskyldning. Vi har faktisk i

handling gjort meget for at støtte de små byer, der har været i modvind på grund af den almindelige økonomiske og sociale udvikling.

Vi har været med til at lave en skolelov, der decentraliserer beslutningerne om nedlæggelse af skoler, og som har givet de små byer chance for at beholde skoler, som ellers ville være blevet nedlagt, også i venstrestyrede kommuner.

Vi har haft en kommission til at se på forsamlingshusenes problemer, fordi vi var bange for, at udviklingen ville bevirke, at forsamlingshusene forsvandt, hvilket kulturpolitisk ville være et stort tab. Kulturministeriet har i øvrigt givet støtte til Landsforeningen af Landsbysamfunds lille bog: »Herfra hvor vi bor«. Det er selvfølgelig ikke i sig selv noget stort, men viser alligevel ligesom forsamlingshuskommissionen, at man i kulturministeriet er klar over de kulturelle værdier, der ofte er i et landsbyfællesskab.

Jeg synes i øvrigt, at man har kunnet mærke en glædelig tendens til en større kulturel aktivitet i de små byer. Det viser for mig, at venstres meget pessimistiske opfattelse af landsbyernes stilling ikke på alle områder er velbegrunderet. Socialdemokratiet finder det vigtigt at støtte lokale kulturaktiviteter, der kan støtte de små landsbysamfund.

Vi har endvidere i socialdemokratiet arbejdet hårdt for at skabe muligheder for kollektiv trafik i områder, hvor der ellers ikke ville være kollektiv trafik. Nogle af de partier, der har angrebet landsplanredegørelsen, viste i øvrigt ikke lige stor forståelse for dette problem, da vi drøftede det her i folketinget. Vi håber og tror, at de amtslige trafikselskaber i samarbejde med kommunernes skole- og sygekørsel kan være med til at styrke de små byer gennem et øget kollektivt trafiktilbud. Vi har endvidere fået nedsat en landsbykommission netop for at belyse de problemer, forespørgslen i dag drejer sig om.

Vi føler således ikke, at vi svigter de små byer. Vi ser imidlertid den kendsgerning i øjnene, at befolkningsudviklingen er så beskeden, at ikke alle byer kan påregne vækst. Vi finder det vigtigt, at væksten kommer de byer til gode, hvor skolen eller den sidste butik kan være afhængig af væksten.

Man kan somme tider, når man hører debatten om landsbyerne, få det indtryk, at der ville være en vældig vækst og vækst til alle, bare der ikke blev lagt forhindringer i vejen

[Westh]

af det offentlige. Dette er ikke sandt, bl.a. på grund af den begrænsede befolkningstilvækst. Den eneste måde, hvorpå man måske kunne skaffe en stor vækst til landsbyerne, var ved at sige, at der ikke længere måtte bygges boliger i byer med 5.000 indbyggere eller derover, men det ville dog næppe være en acceptabel udvej for nogen af folketingets partier.

Vi tror ikke, det gavner nogen, at enkelte partier søger at tage patent på de små landsbyers skæbne. Jeg tror i øvrigt ikke, at det vil være umuligt, måske ikke engang særlig svært, at finde borgerlige byrådsflertal, der i handling har modvirket de interesser, som venstre i dag forfægter. Jeg tror, det ville være bedre for alle parter, i hvert fald landsbyerne, at vi søgte at samarbejde om løsning af landsbyernes problemer på et realistisk grundlag, som vi regner med at bl.a. landsbykommissionen kan give os.

Niels Andersen (KF):

Med baggrund i miljøministerens redegørelse om landsplanlægning behandles i 1979-udgaven en række emner i relation til lov om lands- og regionplanlægning. Loven er jo en fortsættelse af kommunalreformens intentioner om at lægge større beføjelser ud til de respektive amter og kommuner.

Det konservative folkeparti understregede ved lovens gennemførelse i 1973, at det lokale selvstyre skulle have så frie hænder som muligt til selv at klare tingene i egne områder. Det anser vi stadig for at være målet for udviklingen. Derfor hilste jeg også med glæde, at man her i tinget så sent som i fredags behandlede et lovforslag om ændring af lov om by- og landzoner, idet dette lovforslag vil blive en styrkelse af kommunernes selvbestemmelsesret over landsbyernes udvikling.

Selv om forespørgslen i dag først og fremmest drejer sig om, hvilke planer regeringen har for at tilgodese lokale ønsker om at sikre landsbyer og mindre bysamfund, vil jeg gerne komme med et par generelle betragtninger.

Af miljøministerens redegørelse fremgår, at de i loven planlagte 5 faser i det store og hele nøje følger de intervaller, der er opstillet. Der er ingen, der kan laste amtskommunerne for ikke at have udsendt rapporter, redegørelser, vejledninger, skitser, analyser

og udkast, og hvad man ellers kan finde på, i et antal af små 300 eksemplarer. Pudsigt nok pegedes der i bilagene til betænkningen i sin tid på, at administrationsdepartementet var af den formening, at man skønsomt i hvert amt måtte ansætte en akademisk uddannet arbejdskraft, og at man erfaringsmæssigt måtte regne med et lignende antal ikke-akademisk uddannede. Jeg tør slet ikke tænke på, i hvor høj grad denne beregning er overskredet. Publikationernes antal løber formodentlig op i millionoplag.

Det, der først og fremmest får mig til at beskæftige mig med disse tal, er, at det af Århus amtskommunes indberetning fremgår, at man i offentlighedsfasen skønner, at én procent af den voksne befolkning i amtskommunen har deltaget i orienteringsmøderne. Kan dette tal tages som et gennemsnit for det øvrige land, så må jeg i al fald herudaf drage, at man fra politisk og centralt hold ikke har formået at mobilisere den helt store interesse i befolkningen omkring det nærdemokrati og den medleven, som hele dette reformarbejde indebærer.

Måske bærer vi selv en stor del af skylden for denne passivitet ved på mange måder at trække forordninger og bestemmelser ned over hovedet på befolkningen, som den i virkeligheden gerne var foruden. Det giver i al fald mig grund til at spørge, om man fra centralt hold ubevidst har berøvet store dele af befolkningen interessen for virkelig at beskæftige sig med den kommende udvikling, så den kun ønsker at leve i nuet i resigneret afmagt over for myndighedernes evindelige indblanding.

Jeg er tilfreds med ministerens bemærkninger om, at den fysiske planlægning også fremover skal tilgodese en ligelig udvikling i landet. Der er endnu store forskelle, især med hensyn til arbejdsløshedsniveau, erhvervsstruktur og serviceniveau. Herudover hedder det, at der i de kommende år vil være behov for i stigende grad at interesse sig for de forskelle, der findes inden for de forskellige områder.

Der tales også om livskvalitet. Der må sikres den enkelte størst mulig variation med hensyn til at vælge, uden at dette går ud over muligheden for at få væsentlige fællesbehov dækket. Men det må også betyde, at den enkelte i sit valg må gøre sig klart, at et ønske om f.eks. at være i nærheden af naturen, ikke

[Niels Andersen]

altid lader sig forene med ønsket om let adgang til arbejdspladser og service. Nogle foretrækker stenbroen og en meget nær kontakt med andre mennesker og let adgang til de tilbud, som samfundet kulturelt og servicemæssigt giver i umiddelbar nærhed af éns bolig. Andre foretrækker at omgive sig med naturen og måske også en vis form for ensomhed. Det må være op til det enkelte menneske selv at vælge de omgivelser og det miljø, som vedkommende bedst kan trives i.

Det forventes, at vort boligbyggeri i de kommende år vil gå betydeligt ned. Under hensyn til den begrænsede befolkningstilvækst regner man med ca. 30.000 boliger pr. år i modsætning til 1970ernes omkring 50.000 pr. år.

Redegørelsen peger endvidere på, at såfremt kommende egns- og kommuncentre skal fastholdes som selvstændige bysamfund, er det nødvendigt, at den væsentligste del af boligbyggeriet sker i disse byer. Vi får også at vide, at centre skal have et tilstrækkeligt befolkningsunderlag for at kunne fungere efter de normer, som opstilles for et bymønster. Oven i købet vil man styrke svage egns- og kommuncentre ved at lade disse få første prioritet med hensyn til byggeri og udvikling.

Jeg finder, det er en farlig vej at betræde fra centralt hold. Det kan ikke være rigtigt, at man ved cirkulærer og direktiver fratager befolkningen muligheden for på en naturlig og ønskelig måde selv i meget stort omfang at være medbestemmende med hensyn til udviklingen i lokale områder. Giv dog kommunalbestyrelserne og amtsrådene et vist råderum, så de selv i nær kontakt med den lokale befolkning kan bestemme, hvor udviklingen skal foregå!

I den forbindelse vil jeg gerne pege på, at planstyrelsens rapport om fremtidige bymønstre i tørre tal fortæller, at i 1970erne har især byer og bymæssige bebyggelser med fra 500 til 5.000 indbyggere fået en stærkt stigende del af væksten. Jeg noterede mig naturligvis ministerens bemærkninger her i dag om, at man ikke helt har lagt sig fast på de 5.000. Væksten har forskudt sig fra købstæderne og dermed sammenhængende forstæder til at omfatte talrige landsogne i næsten alle dele af landet. Over halvdelen af ländets befolkningstilvækst sker i kommuner uden byer med over 5.000 indbyggere. Alene denne befolkningstilvækst turde være så indlysende

for ministeren, at han snarest bør ændre holdning til de mindre samfund.

Også en spredning af arbejdspladserne har fundet sted. Undersøgelsen viser, at uanset betydelig arbejdsløshed er der sket en vis geografisk udjævning af ledigheden, som tidligere altid har været mindst i de store byer. De arbejdspladser, der er opstået de seneste år i mindre byer, er udelukkende håndværksvirksomheder, hvor man specialiserer sig i bestemte ting: forbedring af eksisterende ejendomme og småindustri. Det er nemmere at skaffe arbejdskraft dér end i de store byer. I samme forbindelse skal jeg fremhæve, at tilbagegangen i beskæftigelsen ved landbruget har været mindre beskedene i de senere år.

Planstyrelsens rapport peger på dagligvarebutikkernes eksistensmuligheder og har beregnet, at der skal være et underlag på mindst 500 personer, for at den handlendes mulighed for at overleve er til stede. Det er muligvis rigtigt, men vi må ikke stirre os blinde på, at landsbyerne med deres købmænd, bagere og slagtere skal eksistere i stedet for at dreje nøglen om. Disse miljøer er for mig at se af stor betydning, og de formidler daglig en nær kontakt mellem landsbyens indbyggere.

Småbyerne kan også bevirke en opgang i de kulturelle aktiviteter. I næsten alle småbyer er der de seneste år etableret lokalhistoriske foreninger, hvor man samler fotos, billeder, breve og notater og alle former for rariteter, der for den indfødte befolkning er en meget værdifuld kulturarv, som dermed bevares. For tilflytteren er det et incitament til at engagere sig og føle sig bedre tilpas i samfundet. Det fremgår endda af en undersøgelse, at tilflyttere ret hurtigt bliver inddraget i lokale kontaktmønstre, og omvendt, at tilflytning fra landet til byerne rummer menneskelige problemer i stort tal.

Masser af andre problemer understreger, at vi må fastholde bevarelsen af vore landsbyer. Offentligheden tillægger sociale og kulturelle miljøer stigende betydning, men det kan nedbrydes, hvis det forceres eller stagnerer. Indbyrdes hjælp forekommer hyppigere i små byer end i store, og kriminalitet og stress-sygdomme er mere udbredt i store byer end i små. Der er absolut ingen tvivl om, at mange mennesker fungerer bedre i små samfund end i store, uoverskuelige samfund, og det skal man ikke hindre dem i. Samfunds-

[Niels Andersen]

økonomisk må det vel også have betydning – og i særlig grad for en socialdemokratisk minister – at grundpriserne i mindre byer ligger ca. 30 pct. under priserne i byerne og virker dermed afdæmpende på vort i forvejen opskruede prisniveau.

Ganske vist har folk i landsbyerne større transportudgifter end folk, der bor i større bebyggelser, al den stund trafikmulighederne er bedre udbyggede. Landsbyboerne er i større omfang henvist til kørsel i privatbiler. I ministerens redegørelse fremhæves, at der bruges mindre energi ved kollektiv trafik, men at besparelserne er begrænsede, i særdeleshed hvis man ønsker en kollektiv trafik af en rimelig standard, hvor passagerunderlaget er sparsomt. Det skulle ikke i fremtiden have den store betydning, fordi loven om den kollektive trafik jo inden for de nærmeste år vil blive ført ud i livet gennem amterne.

Jeg skal ikke her omtale de energiforanstaltninger, som skal foretages i landsbyerne. Vi har jo anmeldt en forespørgsel om energien, og da regeringen i øjeblikket synes at være meget i vildrede med hensyn til, hvordan den fremtidige energiforsyning skal foregå, skal jeg forbigå dette.

Jeg er ganske klar over, at ministeren er opmærksom på de mange forhold, som jeg her har fremført, idet det i redegørelsen udtrykkeligt er anført, at regeringen har kendskab til befolkningens udbredte ønsker om en mere spredt bosætning, men, konkluderes det, regeringen fastholder de i redegørelsen refererede principper. Jeg henstiller til ministeren, at han afventer færdiggørelsen af landsbykommissionens arbejde.

Der er ingen tvivl om, at der i de kommende regionplanforslag vil indgå væsentlige bidrag til bevarelse af de nære samfund. Det er en kendt sag, at mange mennesker ønsker at bo i mindre beboede områder. Det konservative folkeparti vil medvirke til, at folk kan etablere sig efter ønske.

Når de endelige planer for amter og kommuner foreligger godkendt med loven som fætningsgivende, må de nære ting og afgørelser helt og holdent befinde sig i de lokale råds regie, og det vil være forkert, hvis planstyrelsen forsøger at ødelægge fornuftige og naturlige lokale praktiske foranstaltninger, der tager hensyn til meget store dele af den danske befolkning.

Ernst Schmidt (FP):

Det er et meget vigtigt emne, vi er i gang med at behandle her i dag ved denne forespørgselsdebat, og venstre skal ikke have utak for, at vi får denne debat, selv om det er en direkte følge af, at venstre i 1978, nærmere betegnet den 31. maj, faktisk udsatte debatten om styrkelse af landsbyernes udvikling, med det resultat, at der er gået næsten to år, uden at det er lykkedes at få en lovgivning igennem til gavn for landsbyerne. Fremskridtspartiet er meget utilfreds hermed. Vi havde ønsket, at landsbyerne hurtigst muligt skulle have haft lov til at udvikle sig, således at den naturlige udvikling ikke var blevet hæmmet. Men bedre sent end aldrig, og fremskridtspartiet vil til enhver tid være med til, at landsbyerne får en udvikling, som de selv er med til at bestemme.

Men for at få udviklingen til at gå i den retning må vi have skåret hul på bylden, som i dette tilfælde er planlægningen, der jo fik sin udformning ved det lovkompleks, der så dagens lys i en række love i 1969. Blandt disse love skal nævnes by- og landzoneloven, vandløbsloven, lov om vandforsyning, lov om naturfredning, lov om tilbudspligt, lov om frigørelsesafgift m. v. af fast ejendom og lov om ændring af lov om vurdering af landets faste ejendomme. Endvidere blev der foretaget ændringer i byplanloven, byggeloven og lov om beskatning til kommunerne af faste ejendomme. At hensigten var, at man ville gavne udviklingen i hele landet, kan vel ikke drages i tvivl, men nu, 10 år efter, er det åbenbart, at udviklingen har været skæv, og at landsbysamfundene ikke har fået lov til at udvikle sig, som det var naturligt.

Man spørger uvilkårligt sig selv, hvordan vore landsbyer ville have set ud i dag, såfremt vi ikke havde haft den lovgivning, der har hæmmet udviklingen. Jeg tror, vi havde haft mange levedygtige, skønne og blomstrende landsbysamfund – uden at jeg i øvrigt vil blive sentimental – i modsætning til den udvikling, der har ført til, at det er blevet et hensygnende samfund med småbyer med gamle mennesker, hvor der ikke er større service, tværtimod. Købmanden har lukket, bageren har lukket, slagteren har lukket, og, for at tage det med, hotellet har lukket, og skolerne var de første, der forsvandt. Man spørger unægtelig sig selv: med den planlæg-

[Ernst Schmidt]

ning har menneskene da været til for planen? Det burde have været sådan, at det var planen, der var til for menneskene.

Det er det, fremskridtspartiet vil være med til at rette op på, og vi mener, at vi må tage fat straks. Vi mener, at der skal åbnes mulighed for, at erhvervslivet først og fremmest kan komme i gang, at erhvervslivet kan få mulighed for at sætte en ny produktion i gang. Man kan bare tænke på, hvad der ville være sket, hvis udviklingen ikke havde været hæmmet. Så er jeg sikker på, at mange af vore landbrugsbygninger, som nu ikke anvendes til direkte landbrugsformål, ville have været anvendt af mange nye små virksomheder, og det er jo det, vi trænger til.

Fremskridtspartiet har alle dage været imod by- og landzoneloven, og vi har hele tiden kæmpet for at mildne lovens følger. Vi vil gerne endnu en gang opfordre regeringen og alle partier her i folketinget til at gøre noget for, at den fejl, der blev begået over for landsbyerne, nu virkelig bliver rettet. Og at der er behov for at få fejlen rettet, fremgår jo tydeligt, hvis man følger med i, hvad der siges og skrives rundt om. Folk får mere og mere øjnene op for, at landsbyen ikke skal være et museum, men et levende sted.

Vi ser da også masser af foreninger dukke op, borgerforeninger, beboerforeninger, og jeg vil gerne her gøre opmærksom på en forening, nemlig Landsforeningen af Landsbysamfund, som jo er en direkte følge af, at landsbyerne og landsbysamfundene er blevet så dårligt behandlet. I et skrift, som foreningen har udgivet, der hedder »Herfra hvor vi bor«, er der et opråb til politikerne, og jeg vil gerne citere herfra:

»Kære politikere! I har et stort ansvar også for os ude på landet. Herfra hvor vi bor er vi villige til at være med til at bestemme, det har vi vist, og vi er villige til at være med til at tage ansvaret, hvis I vil delegere det ud til os. Det er nemlig naturligt for os, at disse to begreber hører sammen.

Her må vi have fælles interesser: I vil gerne have tilfredse vælgere og dermed gøre det så godt som muligt på de områder, hvor I er i stand til at bestemme. Og vi vil gerne hjælpe jer med at gøre det så godt som muligt inden for vores lokalsamfund.

Lav derfor en planlægning, der giver os gode lokale muligheder for at få den udvikling, vi gerne vil have. Lad os selv bestemme,

om vi skal have 10 nye boliger, 20 eller ingen. Lad os selv bestemme, om vi vil have nye virksomheder, og hvor vi synes de skal ligge. Vi har skoen på, og vi ved, hvor den trykker. Derfor bliver det nok bedre, hvis vi selv løser disse spørgsmål.

Naturligvis må I sætte nogle overordnede rammer, men de skal være så vide, at vi ikke straks løber panden imod en planlægningsmur, når vi søger om 5 nye boligudstyknin-ger eller en erhvervsgrund. Lad os dog trække på samme hammel.«

Det er en lovgivning, der tilgodeser dette, fremskridtspartiet går ind for, og vi vil henstille til regeringen, at den følger de intentioner, for når de er fulgt, så bliver der en gavnlig udvikling for hele landet.

Margrete Auken (SF):

I visse situationer er det heldigvis let at finde ud af, hvad man skal gøre, hvilken stilling man skal tage. Sådan en situation var vi i for en lille uge siden, da vi diskuterede Bar-sebäck herinde. Andre gange er det hundsvært.

For mig at se hører debatten her i dag hjemme i sidste afdeling. Men samtidig handler den om et emne, der i den grad er egnet til de hårde standpunkter. Krigen mellem centralisterne og landsbytosserne, som de vistnok kaldes dér, hvor slaget virkelig står, har ind imellem præget af en religionskrig. Tilsyneladende er landsplanredegørelsen af den forenklede slags, der omgående gør folk til frontkæmpere. Det, der er sket, er, så vidt jeg kan se, at man nu er blevet i stand til at samkøre den økonomiske og den fysiske planlægning, hvad man ikke har været før, og det gør man så med det gribende resultat, vi ser i dag. Økonomisk forsvarligt er det først og fremmest at satse på de store byer, dem med over 5.000 beboere. Såvel trafikken som energien, to meget omtålelige punkter i den øjeblikkelige situation, kræver denne bystørrelse for at give forsvarlige økonomiske resultater, siger de firkantede planlæggere.

Selv om jeg synes der er grund til at takke ministeren for hans opblødning af landsplanredegørelsen, er den opblødning dog så blød, at man ikke kan føle sig helt tryk ved, hvad der skal ske.

[Margrete Auken]

Inden jeg vender tilbage til præmisserne for planlægningen, altså det med energien og trafikken, kan det være nødvendigt at se på den anden part i sagen, menneskene, som af utallige sære grunde ikke er så rationelle, som man kan ønske, når man skal planlægge. Disse mennesker vil bo helt forkert, og det vil de med samme lidenskab, som de andre vil have enkelhed og overblik på den økonomiske side. Men for at gøre det yderligere indviklet er denne gruppe slet ikke entydig. Den består af dem, der allerede bor i disse småbyer. De synes ikke, de er irrationelle. De vil godt blive boende, og gerne under nogenlunde rimelige forhold. Man kan ikke helt fortænke dem i, at de nødvendig vil forvandles til et reservatfolk.

Derudover er der alle os andre, som ikke er stensikre på, at den store by er den bedste for mennesker at bo i. Nogle af os kan godt trives der, men masser af folk vantrives og vil meget gerne have det lille miljø som en ny mulighed for at blive en del af et overskueligt fællesskab, for at have åbenhed og natur omkring sig, have sine børn til at kunne færdes frit og vel også have mulighed for at betale, hvad det koster at få en ordentlig bolig nede ved jorden og med rare omgivelser.

Inden jeg nu helt forskriver mig til denne gruppe, vil jeg godt her understrege, at landsbyromantikken ikke er helt uproblematisk, for vi ved alt for lidt om, hvad den fører med sig. De gamle landsbyer eksisterer ikke mere. Husene ligger tilbage, men dagliglivet i dem er blevet et andet, fordi produktion og aktivitet i så stor udstrækning er flyttet væk fra dem. Det nye liv, der er ved at opstå i landsbyerne, ved vi i virkeligheden meget lidt om, altså rent psykisk og socialt. Vi ved udmærket godt, hvad det er, mennesker flygter fra i de store byer. Vi ved også mange gang godt, hvad det er, de flygter til. Men om det også er det, de finder, er en ganske anden sag.

Dette være som sagt bare lige fremhævet, inden romantikken og det nære samfund og decentraliseringen, og hvad ved jeg, helt løber af med os. Men så skal det på den anden side også fremhæves, at går vi ind i dette i mange henseender helt nye med en ordentlig problembevidsthed, er der alle mulige chancer for, at eksperimentet får gode resultater. Og i hvert fald skal mange veje og mulighe-

der prøves for at komme storbymenneskets problemer til livs.

For at gøre det hele ekstra indviklet er det jo også sådan, at der er klart modstridende interesser, ikke bare mellem de to hovedgrupper, men også inden i dem, ja oven i købet i den enkeltes holdning. Dels vil man bo smukt og frit og fredeligt, dels vil man gerne have en rimelig andel af storbyens servicemuligheder. Man synes ikke, at landsbyerne skal være forbeholdt dem med bil, men hvordan sikre de andre? Man vil godt have stor frihed og selvbestemmelse i valg af husstype osv., men vil samtidig meget gerne bevare det, der i høj grad kendetegner landsbyerne: det smukke og harmoniske miljø. Og der kunne nævnes adskillige flere af den slags modsigelser. Her har planfolkene i mange tilfælde valgt at skære igennem: enten må I have jeres lille idyl, eller også må I have service, I kan ikke få begge dele, siger de med indlysende og livsfarlig enkelhed.

Man ser i øjnene, at de små samfund er der. Derfor vil man også bøje sig for, at de skal have lidt service, men er de for små, og det vil i hvert fald sige under 1.200 indbyggere – dette gamle tal, som er ret højt, glimrer ved sit fravær i redegørelsen – ja, så må de ligge. Spørgsmålet er, om man mener det samme om lokalcentre, der er oppe på 1.200. Det fremgår bestemt ikke klart, om de skal have lov til en vis udvikling, eller om det begrænsede byggeri, der bliver råd til, virkelig skal samles om kommuncentrene eller endda egnscentre.

Til denne meget simple holdning fra de centralistiske planlæggeres side er der nu en hel del af sige, også af benhård økonomisk art. Adskillige undersøgelser tyder nemlig på, at det ikke er helt så indlysende, at det vil være besparende at centralisere. Flere ting peger på, at såvel dagligvareforsyning som en rimelig lokal erhvervsudvikling og et afvejet trafikbillede vil gøre landsbyerne og de små lokalcentre rimelige økonomisk.

Ikke mindst på trafikområdet hersker der så megen forvirring og uklarhed, at det er meget letsindigt at drage de slutninger, som planredegørelsen tilsyneladende gør.

Men også på energiområdet er der grund til at være meget skeptisk. Her undrer det mig i øvrigt, at ministeren har været så fredsomelig over for den redegørelse, der jo slet ikke nævner de alternative energiformer

[Margrete Auken]

på den måde, som ministeren selv plejer at gøre. Men det kan man jo så undre sig over.

Det er indlysende nok, at er det de store værker, kul- og oliefyrede værker eller endda a-kraftværkerne, der skal levere energien, så er landsbyer ikke smarte. Men hvem siger også, at de skal det? Heldigvis tyder meget på, at færre og færre siger a-kraft, og jeg vil da godt benytte lejligheden til at takke regeringen for dens beslutning om at udskyde det og forhåbentlig snart bringe os klarhed, så at vi kan komme til at lave ordentlig planlægning dér.

Men også de meget stive systemer, der opstår ved at satse så entydigt på kraftvarme og andre fjernvarmesystemer, som noget tyder på at man vil gøre, kan vise sig at være meget kortsigtede. Man lurder det allerede på det punkt, hvor elvarmen nævnes som en nem måde at løse de spredte bebyggelsers opvarmningsproblemer på. Det er da rigtigt, at det i den øjeblikkelige situation vil være den simpleste og den billigste måde at klare sagerne på. Men i virkeligheden er det ikke ret meget mere snedigt end at skaffe sig varme ved at tisse i bukserne. Energiøkonomisk er det den tåbeligste måde at bruge el på.

Spørgsmålet er i det hele taget, om den usmidige planlægning med de store centrale systemer er det, vi har brug for og på lang sigt råd til. De vil helt sikkert blive en forhindring for udvikling af vedvarende energi, for de to slags energiformer passer ganske enkelt for dårligt til hinanden. Her kommer de helt små samfund ind i billedet som endog meget velegnede til at udnytte og udvikle vedvarende energi med fælles anlæg og med forsøg. Det vil tit i første omgang vise sig at være ret kostbart, men energiøkonomisk er jeg ikke i tvivl om, at det er den vej, vi skal. Her har lokalcentrene næsten deres historiske opgave ud over at være spændende eksperimenter på det sociale plan.

Lad det være sagt, at SF går ind for planlægning, netop for at undgå den udvikling, som fremskridtspartiet talte om før. Jeg var noget overrasket over, at det nu var planlægningen, der skulle have skyld for, at vi har fået den by- og landudvikling, vi har haft, i betragtning af, at det netop er et resultat af manglende planlægning, at det er gået sådan. Men selvfølgelig, hvis man er interesseret i helt at ophæve by- og landzonenloven, kan det jo være meget godt at sige, at den er

skyld i det, der er sket, længe før den blev til.

Vi går ind for planlægning. Det er ikke hvad som helst af spontane og decentrale tiltag, vi vil støtte. Der er ganske givet mange lokalsamfund, der er for små eller på anden måde egner sig dårligt til udbygning. Vil man alligevel bo sådanne steder, må man vel finde sig i et betydeligt ringere serviceniveau, selv om jeg i øvrigt ikke er i tvivl om, at man kunne løse mange problemer også for disse meget små enheder, både trafikmæssigt og kulturelt og forsyningsmæssigt, med lidt udfoldelse af fantasi og smidighed. Jeg mærkede mig ministerens henvisning til, at man kunne samle flere funktioner på ét sted, og selv om han beklagede sig over, at det ville blive for vanskeligt, er det jo et meget beskedent krav at stille til sin egen smidighed, at man kan få sådan noget til at fungere. Men lad det nu være.

Af hensyn til lokalsamfundene selv er det vigtigt at bestemme sig for, hvilke man ønsker at udvikle, og hvilke der må klare sig anderledes. Beslutter man sig f. eks. for andre skoleformer end dem, vi i øjeblikket har på programmet, med klasseskole osv., så skal det ikke ske af nød og betryg, men fordi man finder ud af, at det er nok så godt for børnene, og således er det også på andre kulturelle og institutionsmæssige områder.

Jeg synes også, at man skal blande sig lidt mere i, hvordan nybyggeriet forløber i de gamle landsbyer – parcelhusnattet er ingen pryde. Ikke at vi skal bygge med stråtag og bindingsværk, men dog i højere grad respektere et harmonisk miljø og så overveje at anlægge nybyggerier som nye landsbyer parallelt med de gamle, eventuelt i form af et tæt, lavt byggeri, som der er utallige gode grunde til at satse på.

Som man kan høre – hvis man hører – går vi ind for og tror på muligheden af at forene planlægning og frihed, finde rede i mangfoldigheden, give plads både for de menneskelige og de økonomiske muligheder. Det skal ske ved at tænke lidt mere fantasifuldt over problemløsningerne, satse mere på, hvad for en slags produktion der egner sig, og som sagt først og fremmest tænke på, hvilken energi der her er mulighed for at bruge og vi andre efterhånden kan få glæde af.

Dræbye (RV):

[Dræbste]

I juni måned 1973 vedtog folkettingen loven om lands- og regionplanlægning. I denne lovs § 1 er fastlagt en væsentlig målsætning for den fysiske planlægning, nemlig at den ligelige udvikling i landet skal fremmes.

I 1973 var der stadig tendens til en fortsat befolkningskoncentration mod øst, først og fremmest i hovedstadsområdet. I disse måneder modtager miljøministeriet til godkendelse de første regionplanforslag, som er lavet i kraft af denne lov. Det er derfor ikke i kraft af denne planlægning, vi i dag kan konstatere, at udviklingen er vendt, at befolkningstilvæksten først og fremmest sker i den vestlige del af landet, og at den i høj grad sker i de mindre byer, mens hovedstadens befolkningstal er stagneret, ja endda faldende. Mens byer med over 2.000 indbyggere fra 1970 til 1976 havde en gennemsnitlig befolkningstilvækst på 1 pct., så voksede byer mellem 200 og 2.000 indbyggere mellem 13 pct. og 46 pct. og i gennemsnit formentlig mere end 20 pct. Lidt firkantet betragtet har folk taget planlægningen i deres egen hånd og er gået i gang med at realisere intentionen i lov om lands- og regionplanlægning, nemlig at der skulle ske en ligelig udvikling. Det er værd at understrege, at tilvæksten i de små byer og landsbyerne både er kommet i nærheden af de store byer og langt fra dem. Det er også værd at lægge mærke til, at det ikke specielt er en dansk udvikling, men at vi finder tilsvarende træk i andre vesteuropæiske lande.

Det har da også været et udbredt befolkningsønske i den offentlige debat om regionplanlægningen, at regionplanalternativer med styrkelse af de små byer bliver foretrukket, og det er ikke kun af de mest aktive deltagere i debatten. Undersøgelser, f. eks. i Vestsjællands amt, har vist, at dette ønske deles af folk i almindelighed. Om årsagerne til denne markante ændring i holdning og adfærd ved vi ikke så meget. Vi kan kun gætte på, at der er tale om en bred afvisning af de problemer, som den koncentrerede byvækst har ført med sig, kombineret med de bedre økonomiske muligheder for at få eget hus i de små byer.

Hvordan burde miljøministeren møde denne udvikling i sin landsplanredegørelse? Jeg skal i det følgende kort redegøre for, hvorledes vi i det radikale venstre mener at hold-

ningen i landsplanredegørelsen burde have været.

Vi kan konstatere, at de seneste års befolkningsudvikling har medført en betydelig udligning af forskellene mellem de forskellige dele af landet, at man ved vurderingen af spørgsmålet om en ligelig udvikling også må tage hensyn til begrebet livskvalitet, at der må sikres større variation og valgmulighed for den enkelte, uden at det går ud over muligheden for at få væsentlige fællesbehov dækket, og at et af hovedproblemerne i forbindelse med en fortsættelse af denne udvikling er problemet med at få en tilstrækkelig hurtig ændring af erhvervsstrukturen, således at befolkningens ønske om at bo i mindre byer kan følges op af mulighed for at arbejde nærmere bopælen. Indtil nu har mine bemærkninger alene indeholdt variation over det tema, der også er dette års landsplanredegørelses.

Det er også glædeligt at kunne konstatere, at undersøgelser foretaget i Nordjylland har vist, at mindre virksomheder i mindre byer har klaret den økonomiske krise bedre, end tilfældet er for mange større virksomheder i store byer. Derfor er det vigtigt at støtte ønsket i flere af regionplanerne om en mere decentral erhvervsudvikling, bl. a. gennem ændring af praksis for tildeling af egnsudviklingsstøtte. Et sådant synspunkt mangler i landsplanredegørelsen. I denne synes tendensen snarere at være, at befolkningsudviklingen må ske, hvor virksomhederne ligger – et spørgsmål, som jeg senere skal komme tilbage til.

Også offentlig og privat service indeholder udtalte problemer for de mindre byer. Udviklingen inden for den offentlige service, ikke mindst den statslige service, og inden for den private service har været præget af en betydelig koncentration og centralisering. For at opnå en række specialiseringsfordele er bredere service i mange tilfælde blevet koncentreret til de større byer.

Det er vores opfattelse, at denne udvikling er gået for langt, og at der i takt med den fornyede interesse for de små bysamfund bør ske en nyudvikling af den lokale service. Dette kan bl. a. opnås ved at arbejde med helt nye former for service, hvor grænserne mellem den private og den offentlige sektor måske bliver mindre markante. Dette synspunkt findes ikke i landsplanredegørelsen,

[Dræbys]

men indgik glædeligvis i ministerens svar her i dag. Jeg skal forsøge at uddybe det lidt nærmere.

Der er ikke nogen som helst tvivl om, at koncentrationen både inden for den offentlige og inden for den private service som grundlag har haft økonomiske overvejelser. Man har kunnet opnå specialiseringsfordele ved koncentration. På den anden side viser beregninger og overvejelser, bl. a. i planstyrelsens rapport, vedrørende de samfundsøkonomiske konsekvenser af øget vækst i mindre bebyggelser, at det ikke er så entydigt, at koncentreret byvækst medfører billigere offentlig service. Ved en gennemgang af en række sektorer varierer den økonomiske konsekvens både opad og nedad.

Hertil kommer noget meget væsentligt, nemlig at alle disse beregninger sektor for sektor sammenligner specialiseret offentlig service centralt med specialiseret offentlig service lokalt. I sammenhæng med en række forskellige undersøgelser af samme problem er der peget på, at det vil være økonomisk muligt at styrke den lokale service ved at arbejde med en mindre specialisering og i stedet gå på tværs af sektorerne, hvilket også indgik som forudsætning for ministerens svar her i dag. Sammenligningen skal nok snarere foretages mellem en mindre specialiseret lokal service og den nuværende stærkt specialiserede centrale service.

En vigtig forudsætning for det videre landsplanarbejde er energihensyn. Imidlertid er det svært at drage entydige konklusioner af den viden, vi har i dag. En fortsat befolkningstilvækst i de mindre byer vil tilsyneladende forøge opvarmningsbehovet og dermed ressourceforbruget en smule.

Med hensyn til den private transport er det også svært at komme til en fast konklusion. Det afhænger bl. a. af, om vi ønsker at flytte arbejdspladser ud. Den kollektive transport kræver koncentreret bebyggelse, men ikke nødvendigvis i større byer, og der kan derfor ikke i energi- og trafikovervejelser findes grundlag for at gribe markant ind i ønsket om en lokal udvikling af de mindre byer. Så forbeholden, som jeg har redegjort for det her, er man langt fra i landsplanredegørelsen fra 1979 – jeg citerer fra side 7:

»Dette peger på også i en energipolitisk sammenhæng, at den fremtidige byvækst for-

trinsvis placeres i egns-, kommune- og visse lokalcentre.«

Og lidt længere nede på samme side:

»Sådanne energimæssige og trafikale forhold fører til den konklusion, at den fremtidige byvækst som hovedregel bør placeres i egns- og kommunecentre, og at tæt, lavt byggeri bør fremmes.«

Så vidt landsplanredegørelsen i denne omgang.

Jeg er vel opmærksom på, at der i denne sammenhæng peges på ønsket om en ligelig udvikling af landet, og at der derfor også peges på, at der skal være byvækstmuligheder i lokalcentre, der ligger langt fra kommune- og egnscentre. Jeg er også opmærksom på den mere bløde fortolkning af disse problemer, som indgik i ministerens redegørelse her i dag. Men generelt bruges energi- og trafikforhold i redegørelsen til at slå folk, der ønsker lokal byudvikling, oven i hovedet med. Dette synspunkt slår helt igennem i afsnittet om byggeriet. Jeg citerer igen side 2 fra landsplanredegørelsen:

»Skal egns- og kommunecentrene derfor blot fastholde deres befolkningstal, således at de fortsat kan fungere som selvstændige bysamfund med et i forhold til deres opland tilstrækkeligt udbud af service- og arbejdspladser, er det nødvendigt, at en væsentlig del af boligbyggeriet sker i disse byer.«

Og altså ikke i landsbyerne, sådan som det også kunne være ønsket, når vi nu har en begrænset byvækst at tage hensyn til.

Alt, hvad jeg har citeret, stammer altså fra den skriftlige redegørelse af 15. december 1979 fra miljøministeren. Her er problemstillingen en helt anden end den, ministeren har forelagt i dag i sit svar. Her drejer det sig ikke om at skaffe befolkningstilvækst af en begrænset samlet vækst til landsbyerne. Her drejer det sig om at koncentrere befolkningstilvæksten i egns- og kommunecentre. Miljøministeren kommer på denne måde til at optræde som dr. Jekyll den ene dag og som mr. Hyde den næste. Landsplanredegørelsens minister ønsker koncentreret byvækst. Ministeren i dagens debat ønsker at bevare levedygtige landsbysamfund.

Jeg kan vist nå at stille et par spørgsmål som afslutning. Der må være grundlag for at spørge ministeren i dag, om han mener, at byvæksten skal koncentrereres i kommune- og egnscentre, eller om han ønsker i overens-

[Dræbysø]

stemmelse med befolkningens ønsker at styrke fremtidsmulighederne for landsbyer og mindre bysamfund, bl. a. ved at de får så stor en del af den samlede byvækst, som der overhovedet er mulighed for. For det andet, om ministeren ved godkendelsen af regionplanerne vil lægge vægt på de i dag fremførte synspunkter om bevarelse af de mindre bysamfund. Og for det tredje, om ministeren vil gå ind i et videre arbejde med mulighederne for en decentral erhvervsudvikling. Det drejer sig om samlet at understøtte en igangværende og opløftende lokal udvikling, og det vil være rart at høre ministeren bekræfte, at de bastante konklusioner, som man får ud af at læse landsplanredegørelsen, ikke er gældende.

Birgith Mogensen (CD):

Der er ingen tvivl om, at emnet for dagens forespørgselsdebat optager sindene mange steder i befolkningen. Netop lands- og regionplanlægningen har kunnet samle interesse i alle faser, hvilket bl. a. har kunnet aflæses i mødedeltagelsen om disse emner landet over. Derfor er der grund til at takke forespørgeren for, at der også bliver lejlighed til en debat her i salen. På denne måde vil det blive muligt at bedømme, om regeringens nuværende planer er i overensstemmelse med de intentioner, der i sin tid lå til grund for lovgivningen.

Hvis man som udgangspunkt for denne bedømmelse tager landsplanredegørelsen af 15. marts 1979, er der en del, der tyder på, at overensstemmelsen ikke helt er til stede. Det er tydeligt og klart, at redegørelsen er udtryk for et ønske om en form for centralisering og styring, som ikke stemmer overens med de muligheder og ønsker, som findes. Man kan ikke frigøre sig fra et indtryk af, at udarbejdelsen af redegørelsen er sket på et sted, der ligger temmelig langt fra, hvor tingene foregår.

Nu nævner ministeren i sit indlæg en række årsager til, at mange af landsbysamfundene har svært ved at overleve, og også i redegørelsen går man naturligt ind i spørgsmålet om boliger, trafik og energi. Det, der efter CDs opfattelse siges for lidt om, er erhvervslevets muligheder for at skabe arbejdspladser – naturligvis det mindre erhvervsliv. Jeg synes, der i længere tid har været en række

eksempler på, hvordan administrationen af både planlovgivning, miljølovgivning o. lign., har hindret nye initiativer og bremset udviklingen af igangværende virksomheder.

Det er udmærket med alle de kønne ord om, hvordan man af rekreative og lignende årsager ønsker de mindre landsbysamfund bevaret og måske udbygget, men for at kunne realisere et fornuftigt samspil mellem ønsker og virkelighed må der være et reelt indhold, ellers bliver der kun tale om sovebyer, om satellitter til de større byområder, og det er jo ikke lige det, der er behov for.

Der siges en del om behovet for lokalbutikker og for lokal service i det hele taget. Naturligvis er sådanne faciliteter en betingelse for, at de små samfund kan fungere. Men om den sammenblanding af privat og offentlig service, som ministeren omtaler, overhovedet er mulig at gennemføre, synes jeg nu godt man kan sætte et spørgsmålstegn ved. Det begynder at ligne de ting, vi her i tinget debatterede under postdebatten, nemlig at landpostbudene også skulle fungere som socialmedhjælpere.

Det, der vel nok har fået flest til at reagere, er den holdning, som den fremlagte begrænsning på de 5.000 indbyggere er udtryk for. Nu tager ministeren ganske vist delvis afstand herfra og siger, at dette tal udelukkende skal ses ud fra trafikale betragtninger. Men ikke engang på dette område holder betragtningerne vel helt.

Det har i det hele taget været vanskeligt at vurdere trafikmønsteret i de senere år, bl. a. fordi udefra kommende påvirkninger som f. eks. energikrisen har givet ændringer i trafikken, som ingen rigtig har kunnet forudse. Mens man således som udgangspunkt for de trafikmæssige argumenter, der altså siger mindst 5.000 indbyggere, bruger en undersøgelse fra 1975, siger man om energiforsyningen, at her er udgangspunktet 1979, for her passer en ny undersøgelse bedre ind i de samme ønsker om en form for ensretning og centralisering. Man fristes til at spørge ministeren, om redegørelsens konklusion er det første, der er udarbejdet, og derefter har man så fundet forskellige argumenter, der nok passer ind i konklusionen, men ikke har nogen særlig indbyrdes sammenhæng.

Der er allerede sagt flere ting fra nogle af de øvrige ordførere, som CD kan være enig i, så dem vil jeg ikke gentage. Derimod vil

[Birgith Mogensen]

jeg understrege, at administrationen skal lade være med at bremse de initiativer, der er i gang. Det gælder både mindre industrier, håndværk og naturligvis landbrug. Vi ønsker ikke romantiske, nærdemokratiske forsøgsområder, men små, sunde samfund, der kan fungere naturligt, og hvis udvikling ikke styres fra et fjernt skrivebord. Derfor kan vi tilslutte os venstres dagsordensforslag.

Waldorff (VS):

For VS er der ikke nogen som helst tvivl om, at man må afvise den centralisme, som kommer til udtryk i landsplanredegørelsen. Det er en rent politisk afvisning. De økonomiske argumenter, som betyder en hel del i landsplanredegørelsen, er ikke afgørende for os. Selv om det skulle vise sig at blive dyrere at opretholde og udvikle de små bysamfund, altså landsbyerne – det er der bestemt ikke noget som helst påvist om – foretrækker vi det alligevel.

Det er selvfølgelig ikke udtryk for den landsbyromantik, der har været snakket meget om i denne forbindelse. Det er ikke ud fra nogle forestillinger om, at man kan skrue udviklingen tilbage til en eller anden landsbyidyl, hvor klasse modsætningerne og de sociale problemer lige pludselig er væk.

Når VS mener, at det er vigtigt at forsvare landsbyerne og de små samfund, er det af følgende grunde: For det første er det nødvendigt at opbygge enheder, som kan underkastes beboernes demokratiske kontrol i modsætning til de mange eksempler på parodier på demokrati, som vi kender i vores samfund. For det andet er det nødvendigt bevidst at modarbejde samfundsstrukturer, som næsten pr. definition producerer sociale og psykiske problemer, sundhedsmæssige problemer og miljømæssige problemer af mange slags. For det tredje må vi bevidst satse på en samfundsstruktur, hvor vi ikke bliver gjort afhængige af den kapitalistiske højteknologi.

Med hensyn til mulighederne for demokratisk kontrol er det klart, at jo tættere folk er på det niveau, som træffer de politiske beslutninger, jo større muligheder er der også for, at de kan få indflydelse. I mammutkommuner som Københavns kommune kan et stort flertal af beboerne, f. eks. i den sorte firkant, være enige om at kræve en byggele-

geplads opretholdt, og de kan i øvrigt være enige om at satse på en bevarende planlægning i stedet for på betonslum, men det er uden betydning for de kommunale pampere, de træffer en anden afgørelse. Jeg tror ikke, at en sådan kommunal pamperoptræden ville gå lige så let i mindre enheder, hvor man havde mere direkte snor i sine politikere.

Med hensyn til at modarbejde de sociale problemer og andre problemer, som ses i forbindelse med den centraliserede byudvikling, er det klart nok ikke først og fremmest planlægningsproblemer, der er årsagen, det er traditionelle kapitalistiske udbytningsproblemer, og de løses selvfølgelig ikke ved, at man styrker venstrekommunernes administration. Når disse storbyer, som er udtryk for en bestemt samfundsudvikling, ligger der, så er det klart, at man står med nogle problemer, der må mødes bevidst som de problemer, de er, men det må også være en demokratisk ret for folk at prøve at undgå de problemer.

Vi opfatter forsøgene på decentralisering som en meget beskeden del af den samlede kamp imod den kapitalistiske ødelæggelse af folks tilværelse. Derfor er det heller ikke ligegyldigt, hvordan man slås for decentralisering. Hvor fremskridtspartiet, hvor de konservative, hvor venstre og andre ser decentralisering som en mulighed for at give erhvervslivet frit slag, ser vi det som en mulighed for på længere sigt at indsnævre det råderum, som kapitalen har i dag. Vi mener derfor også, at kravet om decentralisering må følges op med andre krav til de små samfund, og det er krav, som vi på forhånd ved at vi er grundlæggende uenige med de borgerlige partier om.

Med hensyn til det tredje mål – at arbejde på uafhængighed af den høje teknologi, som kapitalen har presset ned over hovedet på folk – så er det indlysende, at netop de små samfund giver mulighed for at udnytte teknologier, som er rigtige ud fra en hel række synspunkter, bl. a. ressourcemæssige og miljømæssige synspunkter, men også demokratiske synspunkter. Det gælder først og fremmest på energiområdet. Det er indlysende, at landsbysamfundene er absolut uforenelige med atomkraften, det kan også venstre se, men det gælder også på transportområdet. Dog forudsat at man i planlægningen, i styringen, har den nødvendige lokaliseringspoli-

[Waldorff]

tik – hvor man placerer sine virksomheder, hvor offentlige og private servicefunktioner placeres – og at man har det nødvendige grundlag i en rigtig energipolitik og en rigtig trafikpolitik.

Efterhånden er vi ved at nå frem til landsplanredegørelsen. Vi tager som sagt afstand fra den centralisme, som betyder, at væksten i det store og hele skal foregå i egnscentre og kommuncentre, men det er helt vildt at påstå, sådan som nogle af de borgerlige partier og mange andre i øvrigt har påstået, at denne centralisering er miljøministerens og planstyrelsens værk. Miljøministeren og planstyrelsen er ikke den centralistiske planlægnings bagmænd. Snarere må man sige, at de er forholdsvis bevidstløse forvaltere af en centralistisk samfundsudvikling, som har forløbet i årevis, og som er et direkte resultat af industrialiseringen, altså af den kapitalistiske udvikling.

Det er på en måde en absurd situation, at det parti, der står bag den dagsorden, som vi tilslutter os, vender sig imod den planlægning, som i virkeligheden blot er en afspejling af den samfundsudvikling, venstre og andre selv har støttet og kæmpet for, nemlig erhvervslivets ret til at slå sig ned, hvor det ønsker, kapitalens ret til koncentration og monopolisering, retten til at anlægge lavprisvarerhuse, som fjerner befolkningsunderlaget for de små butikker osv. osv. Venstre har hver gang stillet sig til rådighed, når det drejede sig om at bevilge milliarder til vejbyggerier til glæde for netop den centraliserede erhvervsvirksomhed. Venstre og de øvrige borgerlige partier har også stået last og brast med socialdemokratiet i kravene til besparelser inden for den offentlige sektor – med konsekvenser som nedlæggelse af skoler, nedlæggelse af kontorer, som skulle betjene folk socialt, nedlæggelser inden for den kollektive trafik. Man har ikke talt om i dag, at det var den tidligere trafikminister, hr. Ivar Hansen, som nedlagde færgeruter og den slags ting.

Vi mener, der er al mulig grund til at sige nej til den samfundsudvikling, som altså også venstre har været med til at tegne, og til den landsplanlægning, som følger de samme linjer.

De hovedlinjer, der er i landsplanredegørelsen, er forkerte. Man kan ikke acceptere den forudsætning, som landsplanredegørel-

sen stiller op, at der skal bygges under 30.000 boliger i de kommende år. Tværtimod er det nødvendigt ud fra mange synspunkter at sætte ind med almennyttigt byggeri. Det var måske også på tide at spekulere på, om almennyttigt byggeri kunne placeres i de små byer. Man kan heller ikke acceptere de energipolitiske argumenter for at placere væksten i større byer. Tværtimod må man satse på at forsyne de små samfund med vedvarende energi, og det er ganske forbavsende, at det overhovedet ikke har nogen placering i landsplanredegørelsen.

Ressourcerne på transportområdet er heller ikke argument for ret meget. Dels er billedet meget mere nuanceret, end det fremgår af landsplanredegørelsen, dels er det helt afhængigt af de beslutninger om den kollektive trafik og om lokaliseringspolitikken, som bliver taget. Men sagen er vel, at landsplanredegørelsens konklusioner egentlig ikke er konklusioner, som drejer sig om den politik, politikere og planlæggere ønsker at føre, men mere er konklusioner, som viser, hvordan tingene går deres skæve gang, fordi ingen rigtig magter at gøre noget ved det.

Socialdemokratiet mangler et positivt bud på, hvordan et alternativ til kapitalens planløse centralisering kan se ud. I planstyrelsen sidder planlæggerne med de mange talenter og en gang lyse ideer, og de bliver mere og mere frustrerede over det tiltagende bureaukrati, de manglende perspektiver og den udsigtsløshed, som udspringer af, at de midler, som er absolut nødvendige i en fornuftig planlægning, samtidig er politisk absolut urealistiske, bl. a. fordi de partier, som klager over planstyrelsen, vil være de allersidste til at acceptere de styringsmidler, som er nødvendige.

Jeg synes, det er nødvendigt her, hvor mange mennesker er interesseret i, hvad der foregår, og ser frem til, at bl. a. denne forespørgselsdebat kunne betyde et eller andet for bevarelsen af de små samfund, at advare imod, at man er for optimistisk, selv om et flertal i folketinget står bag denne dagsorden. Selv om vi får markeret modstand imod centraliseringstendenserne, er ingenting sikret af den grund. Det kan måske betyde, at det ikke bliver miljøminister Ivar Nørgaard, som slår de små samfund ihjel, men så bliver det de borgerlige partiers liberalisme, der gør det i stedet for, forudsat naturligtvis, at det ikke

[Waldorff]

lykkes at komme igennem med de styringsmidler og de krav, som er nødvendige. Det er bl. a. en mulighed for at tvinge virksomhederne derhen, hvor befolkningen ønsker det, og ikke dér, hvor kapitalen ønsker det, bedre muligheder for at stoppe supermarkedet og varehuse, som fremmer centraliseringstendenser, udbygningen af den offentlige sektor i de tyndt befolkede områder, på transportområdet, inden for postvæsenet og med hensyn til socialkontorer, muligvis i en helt anden form end den, vi kender i dag, inden for skolevæsenet osv.

Man må også spekulere over andre muligheder for at sikre de svage områder, hvor butiksdøden holder sit indtog, f. eks. igenem en statslig erhvervsvirksomhed. Det er aldrig blevet nævnt som en mulighed fra planlæggerens side.

Man kunne også gøre noget andet; man kunne også her begynde at stille krav til de fødevarer, som spreder sig ud over landet. Der er ingen, der endnu seriøst har diskuteret den model, som er anvendt på Grønland, hvor den kgl. grønlandske handel for at kunne bevare monopolet har en forpligtelse til at sørge for, at selv de mindste bygder i Grønland forsynes med de nødvendige fødevarer. Det var også en mulighed, som man ganske vist fornuftigvis i planstyrelsen anser for at være politisk urealistisk i øjeblikket.

Man må videre satse systematisk på udbygning af den vedvarende energi. Det er nødvendigt at tænke i pålæg til elværkerne og pålæg til kommunale varmforsyningsanlæg og i det hele taget vurdere, hvordan den vedvarende energi kan passes ind i energiforsyningen. Det er endelig nødvendigt med udvidelse af det almennyttige byggeri.

Det er kun nogle af de ting, der er nødvendige, men det er i hvert fald givet, at hvis ikke nogen af disse ting sker, hvis der ikke bliver taget politiske beslutninger, så bliver alternativet, at man overlader landsbyerne til de frie markeds kræfter, og at tro på, at de kan overleve det, det vil i hvert fald være den rene romantik.

Jeg vil godt sige om den foreslåede dagsorden, at vi mener, det er nødvendigt at stemme for den. Det er godt at få dagsordenen vedtaget. Men det er klart, at VS' stemmer for den dagsorden ikke kan tages til indtægt for en opfattelse af planlægningen, som vi ved mange af de borgerlige kræfter står

bag, og som betyder, at man ønsker muligheder for hæmningsløst at placere virksomheder i de landsbysamfund, som man af andre årsager ønsker at beskytte. Når vi diskuterer muligheden af at bevare de små samfund, så diskuterer vi ikke, om vi skal have planstyrelsens form for planlægning, eller om vi skal have den totale planløshed, som visse af de borgerlige partier, tydeligst selvfølgelig fremskridtspartiet, satser på. Det, det drejer sig om, er at opnå en politisk styring af samfundsudviklingen, som muliggør en decentralisering, og som muliggør overlevelse af de små bysamfund.

Steffensen (KrF):

Man kan nok undre sig over, at de partier, der vedtog by- og landzonenloven i stor enighed, og som igennem mange år har arbejdet både kommunalt og amtskommunalt på centraliseringen, i dag synes at være lige så enige om, at den udvikling har været forkert, men kristeligt folkeparti hilser denne udvikling med tilfredshed.

I overensstemmelse med kristen demokratisk tankegang ønsker kristeligt folkeparti, at borgerne i vort demokrati har mulighed for at udforme deres samfunds fællesskab i frihed og under ansvar. Kristeligt folkeparti vil styrke de mindre enheder og herunder også landsbyerne, da vi mener, at det er af væsentlig betydning for samfundets fortsatte beståen og trivsel.

Kommunerne forvalter en stor del af nationalproduktet og har derfor et meget stort økonomisk ansvar. Kristeligt folkeparti ønsker at øge borgernes reelle indflydelse og lægger stor vægt på både lokal- og forbrugerråds oprettelse.

Amternes regionplaner er blevet til i samarbejde med og også oftest i udstrakt forståelse med kommunerne. For mange kommuner har det været afgørende, at man også derigennem fik styrket det decentrale.

Et af kristeligt folkepartis overordnede mål er bevarelsen af de små landsbysamfund, og når nu kommunerne skal til at udarbejde kommuneplaner inden for regionplanernes rammer, må de efter vor opfattelse have fuld frihed dertil.

Ved udarbejdelse af byplaner og lokalplaner i øvrigt for de enkelte områder mener kristeligt folkeparti, at der i god tid skal optages forhandling med de kirkelige myndig-

[Steffensen]

heder dels om placering af nye kirker og menighedscentre dér, hvor det er et nyt område, der drages ind, dels om beskyttelse af vore gamle smukke kirker, der også som kulturminde har uerstattelig værdi. Man må sørge for, at man sikrer, at industrivirksomheder af enhver art ikke ødelægger og beskæmmer miljøet omkring vore gamle kirker.

I redegørelsen taler man om egnscentre, kommuncentre og lokalcentre. Kristeligt folkeparti kan have betænkelighed ved, at man lægger så megen vægt på de største af de tre enheder og måske ikke tilstrækkelig vægt på den sidste.

Vi har også fået udleveret »De samfundsøkonomiske konsekvenser af øget vækst i de mindre bebyggelser« – et dokument fra december 1979 – og det fortæller, at det bliver dyrere at øge væksten i de mindre bebyggelser. Jeg vil hertil gerne sige, at det i nogen grad må betvivles, at marginalomkostningerne derved skulle blive højere. Man kan f. eks. nævne vejnettet. Den kollektive trafik må naturligvis udbygges, men det ønsker vi også at få gjort af energimæssige årsager, og derfor behøver man jo ikke forstærke de små veje i de mindre landsbyer med kantforstærkninger og sådan noget, som man gør på de store veje.

Man kan også nævne det problem, som mange har været inde på, nemlig energien. I det øjeblik udnyttelsesgraden på vore kraftværker hæves blot fra 35 pct. til 50–60 pct. – og det kunne nemt gøres, ved at man i langt højere grad anvendte overskudsvarmen – så vil elopvarmning netop være forsvarlig i et decentralt samfund, da udgifterne til anlæg til elopvarmning er langt mindre end andre energiformers etablering.

Kristeligt folkeparti er enig med ministeren i, at det vil være en meget god idé at kombinere forretninger i de mindre landsbyer med andre funktioner. Kristeligt folkeparti har selv peget på eksempler herpå som postindleveringssteder på landet.

De mange principielle ting har man været inde på, dem vil jeg ikke gentage, men jeg vil gerne til sidst spørge ministeren: mener ministeren, at der inden for lovens rammer gives landsbyerne og de lokale myndigheder frihed til at indrette sig, som de måtte ønske? Og for det andet: vil ministeren give tilsagn om, at man også fra centralt hold vil styrke den

udvikling, som befolkningen i de forskellige områder måtte ønske?

Flygaard (DR):

Det er muligt, at egnessamfund med en befolkning på 5.000 mennesker er en ideel størrelse, hvis man skulle begynde på bar bund. Det skal man ikke, så alene af den grund kan man roligt sige, at det er urealistisk, hvis man går ud fra sådanne teoretiske modeller.

Når man skal sikre landsbyer og ældre og mindre bysamfund, kan man ikke overlade afgørelsen udelukkende til de lokale myndigheder, for der kan også være berettigede mindretalsinteresser at varetage, som just ikke bliver varetaget af det lokale flertal. Derfor skal man ikke gøre denne debat til et spørgsmål om centralisering eller decentralisering, hvilket hr. Svend Erik Hovmand også ganske rigtigt pegede på i sidste uge, da vi nærmede os emnet for dagens forespørgsel.

Jeg føler ikke, at man i tilstrækkelig grad sikrer landsbyerne og de mindre bysamfund ved at udlægge hele beslutningsprocessen. Man kan nære frygt for, at agrarpolitiske og økonomiske overvejelser vedrørende særinteresser kommer til at veje for stærkt til. Man kan nære frygt for, at en silo bliver placeret tæt op ad en kirke, således at hensynet til kirken ikke bliver varetaget, således at der tages for lidt hensyn til miljøet.

Vi må tage udgangspunkt i forholdene, som de er, og prøve på at få det bedst mulige ud af det. Jeg tror ikke, at man ud fra et objektivt synspunkt kan finde ud af, hvad der er den optimale løsning. Jeg tror ikke, at en sådan gives, men man kan nok lære så meget af den udvikling, der har fundet sted i 1960'erne og i 1970'erne, at ikke alt stort er godt og alt småt er skidt. Man skal gøre sig klart, at man ikke kan skabe ens vilkår i store bysamfund og i små landsbysamfund, men man må give folk valgfrihed.

Det er godt, at man har fået stoppet nedlæggelsen af de små skoler. Alt for mange forsvandt i de glade 1960'ere og 1970'erne. I 1974 fik vi en lovændring, der i lidt større omfang gav mulighed for at bevare de små skoler. Det var retsforbundet, som foranledigede det. Forslaget blev taget op af Hartlingregeringen, men den fulgte ikke andre intentioner i forslaget, hvad venstre derimod synes villig til i dag efter deres debatoplæg.

[Flygaard]

Det er urimeligt, at en kommunalbestyrelse efter en valgperiode kan nedlægge en skole, selv om der lokalt er flertal for at bevare den.

Det er i øvrigt også urimeligt, at der skal samles mange underskrifter ind for bare at få lov til at holde en folkeafstemning i et skoledistrikt. Mange mennesker holder sig af forståelige grunde – erhvervsmæssige grunde eller andre – ofte tilbage fra at tilkendegive, hvad de mener om dette og hint. Skal man give landsbysamfundet eller det lille bysamfund, som også findes i storbyen, en chance, må man ikke fjerne grundlaget for et fælles virke. Det gør man i hvert fald, når man nedlægger en landsbyskole.

Fremmedgørelsen af børnene er nok vokset i takt med, at skolerne er blevet større. Disciplinen er vel gået den modsatte vej. Jeg mener selvfølgelig ikke, at man i ethvert landsbysamfund skal have en folkeskole med overbygning, men jeg tror, det er af afgørende betydning, at man i videst muligt omfang bevarer den lokale skole i hvert fald i de første 7 skoleår. I de første 7 år er der grænser for, hvilket behov der f. eks. er for et fysiklokale, men derimod er der et stort behov for at lære hinanden at kende, at komme hinanden ved, også som børn.

Jeg vil gerne tilføje, at det måske ligefrem i adskillige tilfælde vil være en fordel for barnet, at der på et vist tidspunkt i dets udvikling finder et skoleskifte sted.

Generelt vil jeg gerne pege på – det gælder også på andre områder end skoleområdet – at der i mange tilfælde ikke skal foretages de store investeringer, hvis et gammelt miljø skal bevares, men at der i hvert fald i nogle tilfælde er eksempler på, at det koster næsten det hvide ud af øjnene, hvis man skal bygge noget nyt og noget stort og noget flot.

Nu har der selvfølgelig i løbet af en række år fundet en udvikling sted, som kan forandre mangt og meget. Jeg kan huske fra min egen skoletid i Ringkøbing, hvor hr. Chr. Christensen i øvrigt er skoledirektør, at man fik indrettet et skolekøkken m. m. i en standard, som vel nok lå et pænt stykke over, hvad de fleste af os var vant til hjemmefra. Jeg mener ikke, at det kan være en offentlig opgave her at gå foran, i hvert fald ikke at gå for meget foran, for det kan hos børnene lægge kimen til en utilfredshed og måske en krævementalitet, som det danske samfund i

dag har svært ved at honorere. De kan slet ikke forstå, hvorfor far og mor ikke kan have det lige så pænt, som de har det i skolen.

Jeg mener også, man må understrege, at folk selv må gøre deres til at bevare et givet miljø. Jeg vender igen tilbage til min barnsdomsby. Der havde man en såkaldt privatbane, Ringkøbing-Ørnholm-Holstebro jernbane. Den kæmpede bønderne for at bevare, men de sendte alligevel . . .

Første næstformand (Enggaard):

Der må være mere ro i salen.

Flygaard (DR):

. . . men de sendte alligevel deres svin til slagteriet med vognmanden uden omladning. Det var nemlig billigere. Sådan kunne der sikkert nævnes mange eksempler. Peter Belli har sunget meget om den lille detailhandler, som mange talte om, men få handlede hos, hvorefter han naturligt lukkede. Det var jo nemmere at købe ind én gang i løbet af en uge, når både far og mor havde udearbejde. Man møder mange paradokser i folks adfærdsmønstre, når man diskuterer miljø og små samfund.

Der kan næppe være tvivl om, at der kan være mange fordele ved at bo i et hyggeligt boligkvarter, selv om man har et stykke vej til sit arbejde. Det har været udviklingen i efterkrigstiden, stærkt tilskyndet af de lave energipriser. Nu er benzinen og for den sags skyld også bilen blevet så dyr, at strømmen er ved at vende. Det har adskillige ejendoms-mæglere kunnet melde om, således at forstå at prisudviklingen peger på en forskydning i retning af højere priser i bykernen og relativt lavere uden for.

Men der kan vel også være andre forklaringer på nogle af de strømninger, som vi oplever i tiden. Jeg tror f. eks., at mennesker kommer hinanden mere ved, har mere behov for hinanden, når det ikke bare går derudad for dem. Det er ikke alene i nøden, man skal lære sine venner at kende. Behovet for denne kontakt er sikkert også blevet større i anden forbindelse.

Jeg vil også gerne have lov til at pege på et andet forhold, som igennem mange år har gjort forsamlingshusene – hvis de ikke allerede var faldet fra hinanden – mindre søgte. Jeg tror, at fjernsynet – hvor stor en kultur-

[Flygaard]

faktor det end måtte være – også har været med til at isolere folk i deres egne stuer, så behovet for og tilskyndelsen til at komme ud blev mindre. Nu ved jeg godt, at man taler om, at forsamlingshusene er ved at få en vis renæssance. Det skulle glæde mig, om det var rigtigt.

Men selvfølgelig indbyder det nuværende samfund også til konflikter, fordi landbruget er gået tilbage, hvis man skal måle det med en befolkningsmæssig alen. Det er i hvert fald udtryk for en dårlig planlægning, hvis man tillader en række parcelhuse opført i en landsby eller i nærheden af denne med det til følge, at disse nyankomne så efter nogle få år med loven i hånd kan kræve det oprindelige erhverv fjernet, så bonden tvinges til at flytte, må se sin fædrengård jævnet med jorden. Særlig bittert må det vel være, hvis man ved en fornuftig byplanlægning foretaget i tide kunne have undgået en konflikt, som giver sår, der kan være svære at hele. Mennesker må acceptere en vis røg i byen og en vis duft på landet. Det kemisk rene samfund vil være sterilt, ikke til at leve i og måske også så dyrt, at ingen har råd til det. Man skal ikke glemme, at det er nemmere både i by og på land at fjerne den første spand møg, end det er at fjerne det sidste støvfnug.

Ingerlise Koefoed (SF):

Det er udmærket, at spørgsmålet om landsbyerne og de små bysamfund er blevet taget op her. At domme efter den ivrige debat, der foregår ude i sidegangene, er spørgsmålet måske endnu mere spændende, end det egentlig ser ud til.

Når man lytter til debatten herinde i salen, er der et par spørgsmål, som man uvilkårligt kommer til at stille sig selv, og som man også får lyst til at stille andre, når nu så mange så meget ønsker at bevare de små steder. Hvordan har man egentlig tænkt sig at bevare og udbygge en vigtig side af livet, nemlig det kulturelle liv, i de små samfund, hvor der i hvert fald ikke er tale om det, som nogle kalder det kulturelle overforbrug?

Der er to grupper, som bliver ladet temmelig meget tilbage i de små byer. Det er de gamle, og det er børnene – dem, som ikke selv kører i bil til de større byers herligheder. De tager ikke til byen for at gå på bibliote-

ket, i teatret, i medborgerhuset og i biografen. De gamle tager ikke del i debatten om regionplanlægningen, om planlægningen af det sted, hvor de selv bor, fordi den debat for det meste finder sted i amtsbyen eller i en af de større byer i kommunen.

Det er venstre, som har rejst denne debat, men det er også venstre, som ved finanslovdebatten foreslog betaling for bibliotekslån, og som ønsker, at den dispositionssum, der støtter udbygningen af små biblioteker, skal bortfalde. Vi har her i landet 80 kommuner, der ikke har ansat faguddannet arbejdskraft på deres bibliotek, og de kommuner er fortrinsvis landkommuner. Disse kommuners indbyggere, herimellem børnene og de gamle i landsbyerne, får dårligere tilbud om oplevelser og udvikling end andre. Et godt bibliotek betyder nemlig ikke bare bøger og plader, det betyder samvær, det betyder debatt muligheder, eventyrtimer og legestuer – alt det, som enhver borger har brug for at have i ikke ret lang afstand fra sin bopæl.

En udbygning af bibliotekerne, gerne i form af bogbusser, suppleret med samlingssteder ude i landsbyerne, der kunne være kombineret med f. eks. håndkøbsudsalg, med de lokalhistoriske arkiver, med avislæserum og med samlinger af de vigtigste håndbøger, en ændring af forsamlingshusene, en større mulighed for at se børneteater og opsøgende teater, alt det hører med i landsbylivet og i livet i de små bysamfund. Jeg ville gerne vide, hvordan alle disse ting indgår i venstres og i regeringens overvejelser over det levende liv ude på de små steder – hvis der overhovedet skal være noget levende liv derude.

Miljøministeren (Ivar Nørgaard):

Det er næsten synd, at denne dagsorden har distraheret en ellers meget interessant diskussion. Man må jo sige, at der har været betydelig flere nuancer i indlæggene, end dagsordenen lader formode.

Jeg vil gerne endnu en gang sige, at vi har den opfattelse i regeringen, at hverken redegørelsen fra 1978 eller redegørelsen fra 1979, som med hensyn til bymønstrepolitikken er identisk, hvad indholdet angår, har en sådan karakter, at de forpligter nogen regering til en centralisering, sådan som det er fastslået i dagsordenen. Derfor mener vi, at dagsordenen er en misforståelse. Det mener jeg også

[Miljøministeren]

at venstres ordfører burde erkende, da redegørelsen fra 1978, den gule, er en redegørelse, som hans parti, da det var i regering, selv var med til at fremlægge for offentligheden. Med den holdning, som partiet venstre her har til landsbyproblemerne, tyder det på, at venstre i hvert fald dengang ikke mente, at man skulle opfatte disse redegørelser så firkantet, som jeg forstår at venstres ordfører i dag synes man skal opfatte dem.

Jeg ved ikke, om det kan hjælpe, hvis jeg endnu en gang gør opmærksom på, at vi er indstillet på det, der er det reelle indhold i forslaget om motiveret dagsorden, nemlig at respektere de udbredte ønsker om en sikring af landsbyernes og de små bysamfunds fremtidsmuligheder. Men vi kan selvfølgelig ikke acceptere, at vi vender os imod den centralisering, som landsplanredøgørelsen af 15. december 1979 er udtryk for, da vi ikke mener, at den er udtryk for en centralisering, lige så lidt som redegørelsen fra 1978 var det. Hvis den er det, er det i hvert fald kun som en vejledning, der ikke har nogen betydning for, hvad regeringen agter at gøre, når den skal godkende regionplanerne. Da vil vi netop afveje disse generelle retningslinjer og de lokale ønsker, som er fremkommet og vil fremkomme fra amterne og kommunerne.

Jeg synes, hr. Svend Erik Hovmand gik meget vidt i overfortolkning, da han fandt ud af, at vi nu fejede hele den lokale medvirken til planlægningen af bordet, som han formulerede det. Det skulle føre til, at man ødelagde tillidsforholdet mellem befolkningen og regeringen eller de centrale myndigheder – og jeg forstod endog mellem borgerne og de lokale myndigheder. Jeg tror igen, det skyldes, at man meget stærkt overfortolker forskellige sætninger. Man læser disse sætninger i landsplanredøgørelsen, som om det drejede sig om at fortolke skriftsteder i hellige bøger. Sådan er disse landsplanredøgørelser ikke udtænkt. Det er ikke hellige bøger, hvori er indført skriftsteder, som man skal følge slavisk.

Langt mere forståelse synes jeg den konservative ordfører, hr. Niels Andersen, gav udtryk for. Jeg fandt faktisk slet ikke noget i den konservative ordførers indlæg, som jeg kunne være uenig i. Hr. Niels Andersen understregede, at det var væsentligt at afvente færdiggørelsen af landsbykommissionens redegørelse, og at man også skulle afvente de

indsendte regionplaner og lade dem indgå, når man skulle træffe beslutninger om landsbysamfundenes fremtid. Deri er regeringen fuldstændig enig. Vi ønsker at afvente dette. Jeg kan fortælle de ordførere, der har spurgt til tidsfristerne, at jeg for 2 dage siden har haft en samtale med landsbykommissionens formand og stærkt henstillet, at han søgte at medvirke til, at kommissionen fik afsluttet sit arbejde så hurtigt, som det var forsvarligt. Han udelukkede ikke, at det kunne blive i slutningen af 1980, sådan at man altså kunne regne med at få redegørelsen omkring årsskiftet mellem 1980 og 1981. Der var ganske vist en enkelt undersøgelse, som så skulle fremmes i forhold til, hvad der var planlagt, men det håbede han kunne lade sig gøre.

Jeg er fuldstændig enig med fru Margrete Auken i, at der er disse modstridende interesser i denne sag. Det går helt ned, så det spalter den enkelte person, som fru Margrete Auken også rigtigt gjorde opmærksom på, for vi ønsker alle de goder, landsbysamfundene kan give, men vi ønsker altså også en del af den moderne komfort. Det giver denne splittelse både hos de enkelte personer og for samfundene, både de små, de mellemstore og hele det centrale samfund.

Man har hørt utallige beretninger om, hvordan menneskene flytter fra hovedstaden eller andre større byer og finder sig nogle fjernt beliggende huse op ad en smuk sø og en skov, men så efter at have fået børn begynder at interessere sig noget mere for, at de kan blive transporteret til skole, og at de kan få andre serviceydelser. Det betyder, at der opstår en række problemer, og det er disse problemer, vi må søge at finde en fornuftig afvejning af.

Man har selvfølgelig i landsplanredøgørelserne gjort opmærksom på en række af de faktiske forhold i den sociologiske og økonomiske udvikling, herunder trafikforholdene, og man har også interesseret sig for energiforholdene og specielt den seneste udvikling med hensyn til energiforsyning. Det er rigtigt, som mange ordførere har gjort opmærksom på, at der er visse tendenser både i trafikudviklingen og i energitudviklingen, som kunne føre til, at vi i en nærmere fremtid godt kunne have flere mindre samfund. Men der er stadig væk en række andre faktorer, der gør, at det kan blive for dyrt at tillade for megen decentralisering. Det rejser i hvert

[Miljøministeren]

fald spørgsmålet, om andre er villige til at betale for, at nogle personer kan få tilfredsstillt både deres behov for natur og ro og deres behov for teknisk komfort. Det skal andre betale, hvis de skal have samme adgang til service som folk, der bor i bykoncentrationerne.

Hr. Dræbye mente, at man var gået for langt med koncentrationstendenserne, udviklingen var i sig selv gået for langt. Man havde lagt for megen vægt på at koncentrere service og anden virksomhed i de større byer. Jeg tror, det er rigtigt, at man nok, når man betragter det sektor for sektor, for ensidigt har lagt vægt på specialiseringens og stordriftens fordele. Det tror jeg er rigtigt. Derfor er det også, at sektorinteresserne skal inkorporeres med de lokale interesser. Det er netop det, der er meningen. Meningen med den regionplanlægning, vi nu er i sidste fase af, er netop for første gang i Danmarkshistorien at inkorporere de forskellige interesser i en fælles planlægning. Her skal man netop have sektorinteresserne afvejet med de lokale interesser. Ofte er det sådan, at sektorinteresserne står for centralisering, fordi de lægger vægt på arbejdsdelingens og rationaliseringens fordele, stordriftsfordelene, mens de lokale kan stå for og ofte står for en decentralisering, fordi de lægger vægt på andre sider end den højest mulige effektivitet af lige netop den pågældende sektor.

Det er det, vi må afveje, og det er det, der skal afvejes ved godkendelsen af regionplanerne. Jeg vil gerne understrege endnu en gang, at jeg naturligvis tillægger de synspunkter, som de lokale interesser er udtryk for, stor vægt, men de er altså endnu ikke kommet ind, kun for nogle få regioners vedkommende. Når de kommer ind, vil de selvfølgelig indgå med stor vægt i den samlede vurdering, når man skal godkende regionplanerne. Jeg kan bekræfte over for hr. Dræbye, at jeg netop ved godkendelsen af regionplanerne vil lægge vægt på bevarelsen af de mindre samfund, af landsbysamfundene, som jeg også sagde i mit første indlæg.

Hr. Waldorffs indlæg var overordentlig interessant. Det var bemærkelsesværdigt, at hr. Waldorff kunne nå til samme konklusion, som venstres ordfører nåede til, og også kunne stemme for den samme dagsorden – i betragtning af at hr. Waldorffs synspunkter på alle de områder, jeg kunne lytte mig til, var

diametralt modsat hr. Svend Erik Hovmands synspunkter.

Hr. Steffensen stillede to konkrete spørgsmål, som jeg vil svare på. Regeringen mener, at der inden for lovens rammer er mulighed for at tilgodese udviklingen af landsbysamfundene, og vi vil også fra centralt hold støtte en sådan udvikling. Det kan jeg bekræfte. Det mener jeg også er i overensstemmelse med, hvad jeg sagde i mit første indlæg.

Jeg synes, det var en interessant vinkel, hr. Flygaard belyste det samme spørgsmål under. Han kom til det resultat, at man ikke bare kunne sige, at det drejede sig om enten centralisering eller decentralisering; problemet består netop i en kombination af centraliseringsfordele med decentraliseringsfordele. Det er en afvejning, der skal gennemføres, og når denne afvejning skal gennemføres, skal man både tage hensyn til de lokale ønsker, der er indbragt, og fra centralt hold vurdere de landsplanpolitiske muligheder. Jeg er enig med hr. Flygaard i, at man ikke bare uden videre kan sige: de kan ordne det hele derude, for der skal også tages hensyn til de overordnede synspunkter.

Til sidst vil jeg sige til fru Ingerlise Køfoed, at det er klart, at det særlig er de grupper, der ikke kan bevæge sig til de større byer, nemlig børnene og de ældre, som kommer til at lide under, at der mangler kollektive goder i de mindre byer, specielt på det kulturelle område.

Svend Erik Hovmand (V):

Må jeg allerførst have lov til at sige tak for den brede tilslutning, der har været til det synspunkt, som er tilkendegivet i den dagsorden, som er fremsat. Må jeg dernæst til hr. Westh, socialdemokratiets ordfører, sige, at også vi åbenbart er enige. I hvert fald kan jeg forstå på hr. Westh, at der også langt ind i socialdemokratiets rækker er en bred pessimisme at spore, når han indirekte siger, at der er grund til en vis pessimisme med hensyn til udbygningen af de mindre landsbysamfund.

Jeg vil gerne have lov til at understrege over for socialdemokratiets ordfører, at utraditionelle energikilder, alternative energikilder, er aldeles ikke noget, som vi i venstre vender os imod. Vi har meget klart sagt, at vi ønsker at fremme udviklingen af utraditio-

[Svend Erik Hovmand]

nelle energikilder, og at det naturligvis specielt vil kunne foregå i de mindre bysamfund og landsbyerne. Men vi har samtidig føjet til, at disse utraditionelle energikilder ikke vil være tilstrækkelige ud fra et overordnet energipolitisk synspunkt.

Jeg vil gerne medgive hr. Westh det, som også hr. Niels Andersen fra det konservative folkeparti er inde på, nemlig at den omstændighed, at der sker en vis udbygning af de mindre bysamfund, ikke i sig selv forudsætter, at den offentlige service skal udbygges i et væsentligt omfang. Vi kan selvsagt ikke have en svømmehal, et hovedbibliotek, eller hvad det nu måtte være, i enhver landsby. Det må være sådan, som ikke mindst hr. Niels Andersen understregede det, at der er tale om et valg for de mennesker, der vælger at bosætte sig i de mindre og overskuelige enheder, foretrækker de omgivelser, som de her vil være omgivet af, fremfor nærheden til den offentlige service, de store bykoncentrationer har.

Jeg beklager ligesom hr. Niels Andersen, der direkte henviste til en undersøgelse i Århus amt, det manglende engagement i befolkningens deltagelse i offentlighedsfasen. Jeg er enig i, at det er beklageligt, men jeg tror også, vi alle sammen kan være enige om, at handlinger som dem, vi har været vidne til, ikke fremmer befolkningens engagement. Hvis det er sådan, at man, som jeg tror mange oplever det, igennem en meget lang periode i byråd, i amtsråd og i lokalbefolkningen gennem møde efter møde, gennem offentlige udstillinger, gennem studiekredse osv. når frem til et resultat og dette resultats hovedidé – og dér vender jeg mig direkte til ministerens seneste indlæg – fejles af bordet, så har man ingen motivation for en anden gang at gå ind i et sådant arbejde.

Jeg er enig med hr. Dræbye fra det radikale venstre i, at det er vigtigt at understøtte ønskerne om en mere decentral erhvervsudvikling. Jeg er enig i, at det er vigtigt, at man ikke generelt, som hr. Dræbye udtrykte det, bruger hensynet til energi og trafik til at slå de folk i hovedet med, der ønsker en lokal udvikling. Jeg tror, det omtrent var, hvad hr. Dræbye sagde, og jeg er meget enig i den holdning, der ligger bag den udtalelse.

Jeg skal ikke fordybe mig i hr. Waldorffs forskning i centralisering, i spørgsmålet om, hvem der er centraliseringens bagmænd, men

kun udtrykke min tilfredshed med, at vi har samme synspunkt på den dagsorden, som er fremsat.

Endelig skal jeg sige til miljøministerens seneste indlæg, at det er vigtigt for mig at understrege, at det, der ud fra det demokratiske synspunkt er det væsentlige i denne sag, som jeg nævnte før, er, at man har bedt befolkningen om at bruge en stor del af dens fritid til at engagere sig i, hvordan man planlægger fornuftigt lokalt. Man har brugt i tusindvis af timer af travle kommunalfolks og amtsrådsmedlemmers tid på at løse samme opgave. Det har man gjort i fuld overensstemmelse med den intention, der lå i den planlovgivning, som er vedtaget af et stort flertal i dette ting. Det er på denne baggrund, at det forekommer meget uheldigt, at man nu ikke vil respektere dette krav om en decentral udvikling, som har været rejst som et folkekrav, tror jeg roligt jeg kan sige uden at sige det for stærkt, i regionplandebatten landet over.

Jeg har gjort mig den ulejlighed at forespørge de enkelte amter om, hvordan de planer, man nu er nået frem til, og som miljøministeren om føje tid vil stifte nærmere bekendtskab med, er i overensstemmelse med den målsætning, som landsplanredegørelsen lægger op, og om, hvordan landsplanredegørelsen opfattes af de eksperter, der sidder rundt omkring i amtsrådene. Det viser sig da med al ønskelig tydelighed, at der er adskillige områder af landet, hvor man har ønsket en mere decentral udvikling, at sikre en udvikling i en lang række mindre bysamfund og landsbysamfund, som ikke på forhånd vil kunne siges at ligge inden for de restriktive rammer, landsplanredegørelsen er udtryk for. Tværtimod.

Jeg synes, det er uhyre farligt for folkestyrets troværdighed, hvis dette eksperiment, hvor man for første gang i lovgivningen direkte forlanger, at befolkningen skal inddrages i beslutningsprocessen, kikser, eller hvis det mislykkes, fordi man nu ovenfra kommer og siger: vi skal nok bestemme, hvad der er godt for jer.

Jeg vil gerne slutte med at understrege, som mange andre har gjort det, at dette ikke er et spørgsmål om landsbyromantik. Nej, det er først og fremmest ønsket om at sikre en bosætningsmulighed i mindre, overskuelige enheder med alle de menneskelige værdi-

[Svend Erik Hovmand]

er, det indebærer, med de fordele, det indebærer for det lokale erhvervsliv, og med ønsket om at tage hensyn til de godt 1 mill. mennesker, der allerede bor der, og til det folkelige krav, der under regionplandebatten har vist sig at være for at sikre denne udvikling.

Westh (S):

Hr. Svend Erik Hovmand har ret i, at jeg gav udtryk for, at der kunne være anledning til en vis pessimisme på enkelte områder med hensyn til landsbyernes stilling, men det skyldes ikke planlægning. Det skyldes den økonomiske og sociale udvikling i samfundet. Samtidig pegede jeg også på, at der var glædelige ting, f. eks. større kulturelle aktiviteter, der skete derude.

Jeg vil i øvrigt godt beklage, at en debat, der ellers kunne have været god og spændende, er blevet lidt ødelagt af, at man har stillet et dagsordensforslag, der direkte vender sig mod regeringen. Jeg skal derfor ikke prøve at forlænge debatten meget, men kun sige lidt om dette dagsordensforslag.

Vi mener, at venstres dagsordensforslag direkte vender sig mod en redegørelse, der er afgivet af regeringen.

Regeringen kan selvfølgelig ikke leve med, at et flertal i folketinget har den holdning.

Det gælder også, selv om vi mener, at venstre bygger dagsordenens konklusion på en mistolkning og en overfortolkning af landsplanredegørelsen. Både miljøministerens og mit indlæg har givet klare beviser på, at der har været tale om overfortolkning. Jeg må også have lov at sige, at jeg nok synes, at venstre taler lidt med to tunger, for i den landsplanredegørelse, som SV-regeringen udarbejdede, talte man f. eks. om byer med 1.200 indbyggere. I den landsplanredegørelse, som den nuværende regering har udarbejdet, sætter man overhovedet ikke grænser på byerne. Der siger man bare, at det er ønskeligt, hvis byerne kan bevare en butik, og det er i hvert fald med langt færre indbyggere end med de 1.200, som SV-regeringen talte om.

Jeg må nok også sige, at venstres kommunalbestyrelser rundt omkring har været med til at centralisere mange ting. Andelsbevægelsen har været med til at centralisere mange ting. Jeg kan i øvrigt tilføje, at der er aldrig

blevet nedlagt så mange jernbaner i Danmark som under VKR-regeringen og med en venstretrafikminister, så det er altså, som om venstre taler lidt med to tunger i denne sag.

Så er det også, som om venstre og fremskridtspartiet tror, at landsbyerne dør af en fysisk planlægning. Men vi tror tværtimod, at vi kan være med til at støtte mange af de gode ting, der er i de små landsbyer, gennem en planlægning.

Der har været flere, der ud fra forskellige præmisser har givet tilslutning til venstres dagsordensforslag. Præmisserne har, såvidt vi har kunnet høre, været vidt forskellige, når fremskridtspartiet gav tilslutning til dagsordensforslaget, og når VS gav tilslutning til dagsordensforslaget. Vi finder derfor, at det må være rimeligt at stille et dagsordensforslag, der kan samle et positivt flertal her i salen i stedet for et negativt flertal vendt mod regeringen, og jeg skal derfor tillade mig at fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Idet folketinget opfordrer regeringen til ved godkendelsen af regionplanerne at sikre, at befolkningstilvæksten kan fordeles på en sådan måde, at man respekterer de udbredte ønsker om en sikring af landsbyernes og de små bysamfunds fremtidsmuligheder,

går tinget over til næste sag på dagsordenen.«

Første næstformand (Enggaard):

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår ligeledes i forhandlingen.

Jeg gør opmærksom på, at ordførere, som på nuværende tidspunkt har opbrugt deres taletid – det drejer sig kun om ordføreren for forespørgerne – herefter har 5 minutters ekstra taletid. Men det var ikke nogen opfordring til at bruge den ekstra tildelte taletid.

Niels Andersen (KF):

Jeg kan naturligvis kun være tilfreds med, at ministeren i mangt og meget gav mig medhold i mine synspunkter. Når ministeren så meget fremhæver, at min konklusion munde ud i, at vi må afvente landsbykommissionens afgørelse, og hvad den har at fortælle os, og i øvrigt de planer, som skal komme

[Niels Andersen]

fra amter og kommuner, kan vi jo sådan set ikke være uenige om disse ting.

Men stadig væk vil jeg slå på, at der udtrykkeligt i denne redegørelse står, at regeringen fastholder de principper, som redegørelsen går ind for. Det er her, de konservative går imod. Bl. a. dette, at der udtrykkeligt står, at man ikke vil gå ind for nogen form for byggeri uden i byerne. Det kan ikke være rimeligt, at man vil stoppe en udvikling i landsbyerne alene af den grund. Der må være en åben mulighed for, at man også her kan have en vis form for vækst. Det er den rimeligste måde, man kan sikre landsbyerne og bysamfundene på. Ministeren siger i øvrigt i sit svar, at han ikke er uenig med mine og det konservative folkepartis synspunkter. Jeg har bl. a. fremført, og det er ikke blevet imødegået fra denne talerstol, at statistikken om befolkningstilvæksten i 1970'erne klart viste, at folk har bosat sig i landområderne. Jeg fremhævede også, at mange gode arbejdspladser var opstået i de mindre bysamfund. Jeg pegede på dagligvarebutikkerne, på det kulturelle liv og på dette, at det enkelte menneske fungerer bedre i mindre samfund. Jeg pegede på grundpriserne og på den transport, der er forbundet med denne bosættelse, og ingenting er blevet slået i stykker. Jeg må altså tage det som et udtryk for, at ministeren også er enig med mig i disse synspunkter, og det kan naturligvis kun glæde mig.

Jeg har bemærket, at der har været en vis uro i salen den sidste halve times tid. Det kunne da i alle tilfælde tyde på, at der er noget i gære sådan en ganske almindelig, fredelig tirsdag eftermiddag. Jeg tager det som et udtryk for, at det er gået op for regeringen, at nu går den ikke længere. Jeg vil gerne understrege, at det ikke så meget gælder byplan eller landsbyplanlægning, men i det hele taget om, at regeringen må tage denne debat som en advarsel om, at vi ikke kan blive ved med at trække noget ned over befolkningen. Vi er nødt til i fremtiden at tage hensyn til, hvad folk ude omkring vil have, og hvad de siger, og hvilket samfund de vil leve i. Det kan ikke hjælpe alene, at vi står og giver løfter. Vi er også nødt til at leve op til det, befolkningen forlanger af os.

Må jeg sige til hr. Waldorff, at vi er enige for en gangs skyld, så enige, som vi næsten aldrig har været. Men VS har jo dette forfær-

delige, at de under ingen omstændigheder kan gå ind for nogen af de borgerlige partiers synspunkter. Hr. Waldorff taler om nedlæggelse af skoler, og jeg er da fuldstændig klar over, at når han taler om det, så hentyder han først og fremmest til disse såkaldte lilleskoler, og hvad de ellers hedder ude omkring. Vi er fuldstændig klar over fra de konservatives side, at planlægningen skal stå i et rimeligt forhold, vi er ikke ude på bl. a. med hensyn til skoler at opretholde dem for et lille samfunds skyld, men på dette område er vi gået ind i og vil gå ind i en fornuftig planlægning, og skulle børn derfor flyttes fra et eller andet sted, vil vi i hvert tilfælde ikke i det konservative folkeparti gå imod det.

Må jeg til slut sige, at socialdemokratiet åbenbart med, hvad ministeren har udtalt her fra denne talerstol, i visse ting trækker tilbage på, hvad der står i landsplanredegørelsen. Jeg må da forstå det sådan, at det er socialdemokratiets mening, at når de er så enige med os, som tilfældet er, kan jeg da kun opfordre dem til én ting, og det er at stemme for den dagsorden, vi har stillet. Nu er der ganske vist her inden for de sidste minutter kommet en afværgedagsorden, og jeg skal ikke tage stilling til den, før jeg har talt med mit parti og den gruppe, jeg repræsenterer, men det var dog dejligt, at vi for en gangs skyld kunne blive enige og der kunne opstå fuld enighed i dette folketing.

Ernst Schmidt (FP):

Der er nu fremsat endnu en motiveret dagsorden nærmest for at få, hvad skal man sige, tingene oversukret, for at bortlede opmærksomheden fra, hvad der i virkeligheden lå i den første dagsorden, som vendte sig imod centraliseringen. Det er for fremskridtspartiet meget væsentligt at gå imod det, der hedder centralisering. Vi har jo dette begreb, og hvis man skulle oversætte det til dansk, kunne man i dette tilfælde sige, at det er en form for fjerndiktatur, hvorimod decentralisering er nærdemokrati. Det er noget helt andet, og det er det, folket vil have her og i andre lande. Det er noget meget menneskeligt at ville have medbestemmelse om sin egen tilværelse. Det er jo det, det hele drejer sig om. Jeg er klar over, at mange mennesker tror, at man ved at centralisere andre menneskers tilværelse kan gøre dem lykkelige, men

[Ernst Schmidt]

det er altså efter min ringe mening en forkert opfattelse. Selv i en af de mest centralistiske stater, man overhovedet kender, i hvert fald vil jeg henvise til den, nemlig Sovjetunionen, protesterer man imod planer om at sløjfe de små landsbyer ifølge en artikel i Jyllands-Posten fra den 22. marts 1979. Man har af centralistiske grunde gjort forsøg på at flytte 15 mill. landsbybeboere, og jeg vil gerne have lov til at citere, hvad der står i artiklen, for det er altså et udpluk af en russisk bondekones læserbrev: »1. januar blev vores eneste butik lukket, man siger, at landsbyen ingen fremtid har, og at nu er der slet ingen handlende. Når vi skal have tændstikker, salt, sukker og brød, må vi vandre til den nærmeste butik 5 km frem og 5 km tilbage.« Således skrev en russisk bondekone fra en landsby sydøst for Moskva.

Hun oplyser også, at landsbyens skole er nedlagt, at myndighederne nægter at anlægge en ordenlig vej til landsbyen, fordi der er ikke noget perspektiv i den. Den slags landsbyer er der 349.000 af derovre, som nu skal nedlægges. Jeg har ikke hermed foregøjet, at regeringens oplæg går ud på at nedlægge alle de små samfund. Men det fremgår klart af den udvikling og med den planlægning, der har været, at vi er kommet til den helt, helt modsatte side af, hvad vi burde, hvad vi kan se af statistikken, nemlig at landsbyerne sygner mere og mere hen. For at få tilgode-set, at landsbyerne også skal være et blomstrende samfund, må vi have klare linjer fra regeringen om, at nu skal centraliseringen høre op, og at nu skal landsbybeboerne selv være med i beslutningsprocessen. Derfor vender vi os imod det sidst fremsatte dagsordensforslag og støtter det første.

Margrete Auken (SF):

Da mulighederne i dag for at deltage i en debat, som optager hele den danske befolkning, har været ekstremt vanskelige, skal jeg ikke her søge at gøre det yderligere vanskeligt ved at lade, som om vi stadig væk snakker om det, men blot kort fra socialistisk folkeparti sige, at da socialdemokratiet har fremsat et forslag til motiveret dagsorden, der fuldt ud tilgodeser den kritik, der har været ført frem under debatten i dag, finder vi det betydningsfuldt at få det bredest mulige flertal i en så vigtig sag. Denne dagsorden

er en klar tilkendegivelse af, at landsbykommissionens kommissorium ikke er blevet ændret, hvad man ellers kunne have mistanke om ud fra landsplanredegørelsen. SF opfordrer alle partier til at støtte denne dagsorden, som også sikrer regeringens og socialdemokratiets tilslutning til landsbyerne og de mindre bysamfunds overlevelse.

I konsekvens heraf beder vi hr. Svend Erik Hovmand trække det første dagsordensforslag tilbage, da det må være i alles interesse, at der ikke opstår splittelse om en sag, som vi tydeligvis alle anser for så betydningsfuld.

Svend Erik Hovmand (V):

Jeg føler trang til at spørge SFs ordfører, fru Margrete Auken, om det, der netop er sagt fra denne talerstol, betyder, at SF ikke længere vil stemme for den dagsorden, som jeg har fremsat med tilslutning fra SF og en række andre partier i dette ting.

Flygaard (DR):

Retsforbundet har ofte været utilfreds, når der fra regeringens side kom en dagsorden, der blot indeholdt en formulering om, at man tog regeringens eller ministerens redegørelse til efterretning. Her har vi fået en dagsorden, der siger noget konkret og noget, som retsforbundet kan tiltræde. Derfor kan retsforbundet stemme for den af socialdemokratiet stillede dagsorden.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Da hr. Svend Erik Hovmand med det sidste spørgsmål har tilkendegivet, at hans dagsorden ikke længere handler om landsbyerne og de små bysamfund, men handler om dette ting, kan vi naturligvis ikke stemme for den, da det først og fremmest er landsbyerne og de mindre bysamfund, der ligger os på sinde.

(Kort bemærkning).

Svend Erik Hovmand (V):

Jeg er overrasket over de udtalelser, vi netop har hørt fra fru Margrete Auken. Det plejer at være sådan i dette ting, at man kan indgå aftaler om konkrete tekstformuleringer, hvad der er sket i dette tilfælde med tilslutning fra SF. Det, der var afgørende vigtigt

[Svend Erik Hovmand]

også for SF i de forhandlinger, der blev ført, var, at der blev lagt afstand til den landsplanredegørelse og den centralistiske holdning, som ligger i den, og som vi diskuterer. Jeg forstår nu, at SF ikke længere ønsker at lægge denne afstand.

(Kort bemærkning).

Margrete Auken (SF):

Da vi i samtlige indlæg har tilkendegivet, at det netop er den konsekvens, der må komme såvel af ministerens redegørelse som af den dagsorden, der er blevet fremsat her, kan vi naturligvis stadig væk sige, at vi må støtte landsbyerne og ikke de borgerliges interesse i at få splittet salen.

(Kort bemærkning).

Niels Andersen (KF):

Det er en ærlig sag at ændre standpunkt, og det respekterer jeg fuldt ud, men jeg tager det bare som et udtryk for, at regeringen nu må forstå, at den løftede pegefinger, der har været fremme her i dag, at den i al fald er en understregning af, at vi må tage mere hensyn til befolkningen ude i landet.

Dræbye (RV):

Jeg vil indledningsvis gerne takke miljøministeren for det svar, jeg fik på spørgsmålet om, hvorledes landsplanredegørelsen skulle forstås, og hvorledes regeringens holdning er til den. Jeg skal senere komme tilbage til den konklusion, som jeg har draget af dette svar.

Jeg vil godt understrege en ting, som blev nævnt af hr. Westh i hans indledning og også senere i debatten, nemlig at det nok er rigtigt, at der her meget bredt er udtrykt en interesse for, at landsbysamfundene skal klare sig, og at der må gøres noget aktivt fra regering og folketing, for at dette kan ske. Men det er fra vores side ikke et udtryk for, at vi ikke er klar over, at der selvfølgelig i den forbindelse skal planlægning til, at problemet er, at vi skal have placeret den mulige byvækst på en fornuftig måde, og at det må indgå både i lands- og regionplanlægningen og i kommuneplanlægningen. På tilsvarende vis skal man have placeret den erhvervsudvikling, som skal foregå. Jeg synes, at der på baggrund af andre indlæg i debatten har været grund til at understrege, at vi bestemt me-

ner, at de formål, som er udtrykt i adskillige ordførertaler her i dag, skal gennemføres gennem det etablerede planlægningssystem.

Om dagsordenerne skal jeg sige, at vi som allerede meddelt af hr. Svend Erik Hovmand kan tiltræde den af ham foreslåede dagsorden. Vi skal for at undgå enhver tvivl understrege, at der ikke ved denne dagsorden udtrykkes mistillid til regeringen. Jeg hørte ganske vist, hr. Westh sagde i sit svar, at det var en dagsorden, som regeringen ikke kunne leve med. Man kunne modsætningsvis sige, at hvis regeringen havde sat sig for at falde på en sådan dagsorden, så lå det nok uden for vores og i øvrigt også andres muligheder at redde den.

Men vi skal føje til, at vi også kan tiltræde den af hr. Westh fremsatte dagsorden, da den efter vores opfattelse har nøjagtig det samme indhold som den anden dagsorden, og at vi derfor ligeledes vil stemme for den. Efter at man kan konstatere, at der i realiteten ikke er forskel mellem de to dagsordener, synes jeg, den vigtigste konklusion, man kan drage af debatten i dag, er, at der er et enigt folketing, som har det klare formål ved aktiv handling at styrke landsbysamfund og små bysamfund. Det er ikke nogen ringe konklusion at kunne drage af debatten i dag.

Birgith Mogensen (CD):

Jeg har noteret mig, at ministeren var enig i flere af mine synspunkter, bl. a. med hensyn til de trafikale argumenter. CD er også tilfreds med, at regeringen åbenbart ikke selv tror på alt, hvad der står i redegørelsen.

Med hensyn til dagsordenen er selve udtrykket centralisering ikke afgørende for os, og derfor vil vi også kunne stemme for regeringens dagsordensforslag.

Waldorff (VS):

Heller ikke denne gang blev vi sparet for de kendte demagogiske fif fra socialdemokratisk side om, at, som hr. Westh nævnte, VS og fremskridtspartiet stod sammen, og ministeren nævnte, at venstre og VS kunne gå sammen om denne dagsorden. Der var ikke nogen af de to, der nævnte, at det kunne SF også, at det kunne det radikale venstre og retsforbundet også, og at det kunne i øvrigt alle de øvrige partier undtagen socialdemokratiet. Men det er jo altså det niveau,

[Waldorff]

som debatterne nogle gange har, og – har vi da også bemærket – specielt i forhold til VS. Men det interessanteste var, at det faktisk også viste sig, at socialdemokratiet kunne tiltræde det centrale i den dagsorden, som vi sammen med venstre og alle de andre partier har fremsat i dag. Det er selvfølgelig udmærket, at også socialdemokratiet er enig i at afvise den centralisme, som ligger i landsplanredegørelsen, og at det er parat til at mene det modsatte af det, som miljøministeren har givet udtryk for i sin landsplanredegørelse, og nu vil stemme for det. Det er udmærket, synes vi.

Det er klart, at det, at man er enig om at vedtage en dagsorden, der handler om at bevare de små bysamfund, bestemt ikke betyder, at man er enig om det politiske grundlag, hvorpå disse bysamfund skal bevares. Derfor er det ikke spor mærkværdigt, at jeg var enig med hr. Svend Erik Hovmand i at få vedtaget en dagsorden, men i øvrigt var uenig med ham i, hvordan man skal lave en politik, som bevarer disse samfund. Det er faktisk ret indlysende, at man må være uenig om det.

Det er også givet, som jeg også nævnte i mit første indlæg, at det, som det nu drejer sig om, er at få udformet en politik, som sikrer disse små samfund på en måde, der er i overensstemmelse med de behov, som de mennesker har, som skal bo i landsbyerne, behov, som ikke udspringer af de borgerliges ønsker om at fremme erhvervsinteresserne på tværs af alt muligt, og som heller ikke udspringer af de centralistiske hjerner, som sidder i statsadministrationen. Det er det helt afgørende.

Jeg synes også, at det konservative folkepartis ordfører, hr. Niels Andersen, fortjener en bemærkning i anledning af, at han tager denne situation til indtægt for, som han siger, at nu må det være slut med, at man kommer og trækker noget ned over hovedet på folk. Jeg vil da godt erindre om, at det bare er få dage siden, at regeringen reelt vedtog – det er jo det, det drejer sig om – at man ikke skal have atomkraft i Danmark. Det konservative folkepartis første reaktion på denne meddelelse var at hyle op over, at regeringen netop ikke ville presse atomkraften ned over hovedet på folk, og det er jo ikke noget enestående eksempel for det konservative folkeparti. Det konservative folke-

parti har ikke, så vidt jeg ved, overhovedet forelagt en politik på den fysiske planlægnings område, som sætter på at bevare de små samfund og bevare beboernes indflydelse på de vilkår, de lever under. Jeg vil godt erindre om, at det konservative folkeparti er de skarpeste tilhængere af den stærkt centralistiske mammutkommune Københavns kommune, at det konservative folkeparti stod last og brast med socialdemokratiet over for forslag bl. a. fra VS, fra venstre og fra det radikale venstre om opsplitning af Københavns kommune, ...

Første næstformand (Enggaard):

Der må være mere ro i salen.

Waldorff (VS):

... så det giver vi ikke så forfærdelig meget for, når hr. Niels Andersen kommer op og bryster sig af sin folkelighed.

Så vil jeg godt sige om dagsordenerne, at det er jo en meget skæg situation, vi befinder os i. Så vidt jeg kan tælle, er det op til folketingets formand at afgøre, om regeringen skal gå eller ej. Det kommer nemlig an på, hvilken dagsorden der bliver sat til afstemning først.

Som jeg sagde, mener jeg faktisk, at afværgedagsordenen, som skal redde skindet på næsen for regeringen, reelt udtrykker det samme som den dagsorden, som vi har tilsluttet os, og som vi stadig tilslutter os. Realiteten er det samme: man kan se, at nogle et eller andet sted, hvad enten det er statsadministrationen eller højere oppe, har gjort i nældeerne. Det kan man ikke sådan åbenlyst bære at blive gjort opmærksom på. Konsekvenserne af begge dagsordener må naturligvis blive, at den landsplanredegørelse og den centralistiske tendens, der ligger i den, bliver opgivet. Det må vel også få nogle konsekvenser for, hvordan det fortsatte arbejde med region- og landsplanlægningen skal foregå.

Det er alt sammen udmærket, men vi undrer os over, hvorfor regeringen føler sig foranlediget til at bruge disse revolvermetoder for at forsvare og forsøge at stikke de fejltager under stolen, som man har begået. Jeg synes, det er en forholdsvis ærlig sag, at der er nogle topfolk i planstyrelsen, som har skrevet udkastet til denne landsplanredegø-

[Waldorff]

relse. De har åbenbart en anden opfattelse af, hvordan landsplanlægningen skal foregå, end hele folketinget inklusive socialdemokratiet, men da der har været travlt i miljøministeriet, så opdagede miljøministeren ikke, at det, der står i planstyrelsens udkast, ikke er helt i overensstemmelse med det, som socialdemokratiet mener, og så smutter den igen i det led.

På ministermødet har man naturligvis også travlt, og der er ikke rigtig nogen af de tilstedeværende, der overhovedet har fået kigget i landsplanredegørelsen, men man går ud fra, den er i orden, når den nu kommer fra planstyrelsen, og så glider den også igennem dér, og først da man står over for en politisk diskussion af den i folketinget, finder man ud af, at det faktisk ikke var så heldigt, det, man havde begået dér. Det får ikke regeringen til at sige: det var ikke så godt, vi mener faktisk heller ikke helt selv det, der står i den, så derfor må vi hellere lave noget andet. Nej, det får regeringen til at sige: hvis man vedtager en dagsorden, der kritiserer regeringen for de fejl, den har begået, så går vi af.

Det er egentlig en helt ustyrlig måde at føre parlamentarisk politik på, at man ved hjælp af den slags kneb nægter åbent at indrømme sine fejltagelser, og vi har faktisk ikke tænkt os at bøje os for den slags revolvermetoder. Vi har sagt, at vi var enige i venstres dagsorden. Det er vi stadig væk. Vi har tænkt os, eftersom vi også kan være enige i socialdemokratiets dagsorden, at dersom socialdemokratiets dagsorden kommer til afstemning først, vil vi undlade at stemme for den dagsorden. Hvis det bliver omvendt, sådan at man først stemmer om den oprindelige dagsorden og den bliver nedstemt, så vil vi naturligvis bagefter stemme for socialdemokratiets dagsorden.

Første næstformand (Enggaard):

Jeg er blevet anmodet om, at mødet udsættes et kvarter. Jeg skal derfor afbryde forhandlingen og udsætte mødet. Det genoptages i dag kl. 17.50.

Mødet udsat kl. 17.33

Mødet genoptaget kl. 17.50

Forhandlingen genoptoges.

Forhandling

Svend Erik Hovmand (V):

Da den almindelige tradition i dette ting jo er, at regeringens dagsorden normalt vil komme til afstemning først i den situation, vi befinder os i nu, føler jeg anledning til at gøre et par bemærkninger, først og fremmest til regeringens dagsordensforslag.

Må jeg allerførst konstatere, at den radikale ordfører finder, at de to dagsordensforslag udtrykker det samme. Jeg havde lyst til at spørge, om miljøministeren er enig i denne vurdering.

Dernæst vil jeg gerne sige, at vi i venstre føler, at regeringens forslag til dagsorden i høj grad er udtryk for, at regeringen selv føler, at den er kommet på afveje, at regeringen gør en klar indrømmelse i retning af det, som der visselig er et flertal for i dette ting, nemlig modstand mod centralisering. Regeringen gør en klar indrømmelse, og vi mener, at denne dagsorden er udtryk for det, men vi mener til gengæld ikke, at den indeholder det samme som det, der er foreslået i den oprindelige dagsorden. Den oprindelige dagsorden taler jo om en afstandtagen til regeringens landsplanredegørelse og den centralisering, der ligger i landsplanredegørelsen, og den opfordrer regeringen til at respektere de udbredte ønsker om at sikre landsbyerne og de mindre bysamfunds fremtidsmuligheder. Det er der ikke tale om med regeringens forslag. Den taler alene om at styre væksten, men ellers ikke om at sikre noget som helst. Den vender sig ikke imod den centraliseringstendens, som landsplanredegørelsen er udtryk for.

På denne baggrund vil vi ikke kunne stemme for regeringens dagsorden, men vi mener til gengæld, at den er et lille skridt i retning af det, vi ønskede. Vi mener, at regeringen hermed har erkendt, at den er gået for vidt, og vi vil derfor undlade at stemme.

Ernst Schmidt (FP):

Det er en meget sigende og dog besynderlig debat, vi har haft i dag. Alle taler om, at man vil gavne landsbyerne, og alle er klar over, at centralisering ikke duer, når man skal gavne landsbyerne. Der er bare et men, som vi har hørt. Hvis man skal gavne lands-

[Ernst Schmidt]

byerne og man ikke samtidig kan gavne regeringen, så er der jo visse hensyn at tage. Så kommer man sukker på, som jeg sagde før, og kommer med et forslag til en motiveret dagsorden, der ser ud, som om den er det samme. Der står jo heri, at »idet folketingset opfordrer regeringen til ved godkendelsen af regionplanerne at sikre, at befolkningstilvæksten kan«, og så kommer der noget, der kaldes »fordeles på en sådan måde, at man respekterer det udbredte ønske om en sikring af landsbyerne og de små bysamfunds fremtidsmuligheder«. Det er en centralisering ad bagdøren, og det gælder regionplanerne. Det er mig bekendt centralistisk i allerhøjeste grad, og det er også, hvad der er blevet bekendt som »den store nordiske papirkrig«, som udtalt af borgmester Arne Hansen, Vejen. Det er simpelt hen ikke den måde, man gavner landsbyerne på. Fremskridtspartiet vil overhovedet ikke spekulere på det forslag, der er kommet, men vil stemme imod og holde sig til det første forslag, hvis det skulle komme til afstemning.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslag om motiveret dagsorden af Westh (S) (se foran)

vedtoges med 82 stemmer mod 14; 49 stemte hverken for eller imod.

Hermed var følgende forslag bortfaldet:

Forslag om motiveret dagsorden af Svend Erik Hovmand (V) (se foran).

Hermed sluttede forespørgslen.

Første næstformand (Enggaard):

Jeg skal her udsætte mødet. Det genoptages i dag kl. 19.00.

Det er hensigten, at der derefter er forhandling til kl. 22.00 – i det længste. Punkter, som ikke er behandlet kl. 22.00, vil blive udsat til et senere møde.

Mødet udsat kl. 17.57

Mødet genoptaget kl. 19.00

Den næste sag på dagsordenen var:

4) Første behandling af:

Forslag til lov om ændring af lovene om folke-, invalide- og enkepension. (Forhøjelse af pensions- og hustrutillæg).

(Lovforslag nr. L 103. Fremsat 23/1 80).

Sammen med denne sag foretoges den under punkt 5 opførte sag, nemlig:

5) Første behandling af:

Forslag til lov om ændring af lov om social bistand. (Forhøjelse af ydelser).

(Lovforslag nr. L 104. Fremsat 23/1 80).

Lovforslagene sættes til forhandling.

Forhandling

Taanquist (S):

Forslaget går ud på at give pensionisterne en forhøjelse af pensionen, der svarer til de forhøjelser, som gives på arbejdsmarkedet i 2. overenskomstår; det drejer sig om forhøjelser på ca. 1,3 pct. af pensionen. Der foreslås en tilsvarende forhøjelse af hustrutillægget og af lømpepengebeløbet til pensionister, der er indlagt på plejehjem.

Vi kan tiltræde forslaget.

Brixtofte (V):

Venstre kan tilslutte sig, at man bruger det foreslåede beløb til det omhandlede formål, men venstre er skeptisk over for den måde, pengene skal anvendes på. Venstre ser gerne, at man fordeler beløbet på både folkepensionens grundbeløb og de indtægtsbestemte tillæg.

Agnete Laustsen (KF):

Det er naturligt, at der på baggrund af den hurtigt accelererende stigning i vort pris- og omkostningsniveau er behov for at tilgode i særlig høj grad pensionisterne. Det konservative folkeparti havde unægtelig hellere set, at regeringen havde evnet at gennemføre en indkomstpøolitik, der havde holdt inflationen i ave, men det er som bekendt ikke lykkedes. Vi må derfor søge at mildne de økonomiske vanskeligheder for den del af befolkningen, som ikke har mulighed for at skaffe sig kom-